

Torsdagen den 1 februari

kl. 19.30

Torsdagen den
1 februari 1973

Allmänpolitisk
debatt

Förhandlingarna leddes till en början av fru andre vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr NORDSTRANDH (m):

Fru talman! Begränsningen av utgiftsökningarna i 1973/74 års statsbudget är vad det gäller utbildnings- och kulturområdena liksom föregående år nästan järnhård. Visserligen stiger utgifterna med en hel del kronor, men förutom av penningvärdets fortsatta fall är det praktiskt taget bara följdens dels av genomförandet av redan fattade beslut, dels av automatiken i kostnadsökningarna. Föga eller intet utrymme ges åt fortsatt reformarbete och åt nyskapelser. Några kvalitetshöjningar kan det knappast bli fråga om.

Ändå andas de båda utbildningsministrarna, framgår det av bilaga 10 till årets statsverksproposition, ganska stor belåtenhet. Här vilas inga större ledsamheter, och inställer sig eftertanke finner man alltid lösningen i någon utredning. Mycket skjuts på framtiden, denna ovissa framtid.

Vad beträffar grundskolan och gymnasieskolan säger utbildningsministern att man bör räkna med att det genomgripande yttre reformarbetet med ungdomsskolan nu är avslutat för den framtid som i dag kan överblickas. Intresset bör nu, heter det vidare, koncentreras bl. a. på att söka ännu bättre metoder för att få alla barn och ungdomar att uppleva skolarbetet stimulerande och undervisningen meningsfull.

Det där verkar – ytligt sett – mycket lugnande, som om vi redan hade mycket goda metoder och endast behövde finslipa dem ytterligare till att bli ännu förnämligare. Ack ja, vore det så väl, vore dagens skolsituation så ljus! Men den är nog inte det så helt. Det vågar jag hävda, trots att statsministern i sitt inledningsanförande i gårdagens debatt tog sig friheten att beteckna den kritik som bl. a. vi moderater riktar mot en del samhällsförhållanden som blott illasinnad svartmålning, framsprungen för vår del ur som han sade något slags konservativ romantik. Vore det riktigt måste landet – åtminstone vad det gäller bedömningen av skolsituationen – vimla av tiotusentals obotliga konservativa romantiker, kommunalmän, skolledare, lärare, målsmän och elever.

Även om man bortser från bristen på tillräckliga resurser för tiden framöver, är vår skola sannerligen ingalunda så problemfri som utbildningsdepartementet emellanåt vill låta påskina. Det gäller inte bara metoderna för att göra skolarbetet stimulerande och undervisningen meningsfull för eleverna utan också skolans organisatoriska struktur, som utbildningsministern betraktar som fastlagd för den framtid som i dag kan överblickas. Jag tror däremot att vissa förändringar snarast måste

göras i högstadiets konstruktion, om den skall kunna fungera tillfredsställande för alla elever, även för de teoretiskt svagpresterande med sin begåvning framför allt på den praktiskt-manuella sidan. Särskilt måste ifrågasättas klokheten i att sammanhålla nionde årskursen med så ringa praktiskt tillval som nu är fallet. De erfarenheter från fältet som redan inlöpt är litet illavarslande.

Men glädjande nog förefaller utbildningsministern själv – det framgår av en passus i bilaga 10 till statsverkspropositionen på tal om gymnasieskolan – nu ha kommit underfund med att praktiska och teoretiska begåvningar kan urskiljas som psykologiska realiteter. Han uttalar nämligen att resurstilldelningen för dem som valt tillvalsämnet teknik, alltså de mera praktiskt inriktade – för detta läsår 22 procent – bör förstärkas varigenom, och så låter det ordagrant, ”ges möjlighet till den avvägning mellan teoretiskt och manuellt arbete som eftersträvas med hänsyn till läroplanens mål”.

Äntligen kan man alltså, synes det mig, få tala om och debattera kring skillnader mellan teoretiskt och manuellt-praktiskt studiearbete utan att bli beskyldd för att vara reaktionär. Ibland segrar verkligheten till sist, också över en utbildningsminister. Det tycker jag är anmärkningsvärt.

Även om flertalet ungdomar kanske inte är klart deciderade i någondera riktningen råder det dock ingen tvekan om att man kan skilja mellan en mer teoretiskt-verbalt inriktad begåvningsstyp och en mer tekniskt-manuellt praktisk sådan. Båda grupperna bör tillgodoses inom skolsystemet. Så sker knappast nu, utan det föreligger i läroplan och studieuppläggning en ganska tydlig slagsida till förmån för de teoretiskt-verbalt inriktade.

Den praktiskt begåvade skall enligt den mening vi har få framträda med en så att säga egen profil och egen begåvning, och utbildningen skall vara utformad för honom och hans intresseinriktning. Man skulle kunna uttrycka det så att han skall ha sitt eget positiva statusvärde. Jag har sagt det här förr men jag säger det gärna än en gång. Jag tror det behöver inskräpas.

Bredvid disciplinfrågorna – alltid aktuella – och avvägningen mellan teoretiska och praktiska studiemoment i olika portioner alltefter elevernas läggning och intressen, torde betygsättningen vara ett brännande huvudspörsmål inom svenskt skolväsen i dag.

Det relativa betygssystemet har blivit – man kan väl inte säga någonting annat – ett klart misslyckande. Det förutsade vi i det dåvarande högerpartiet redan vid systemets antagande i riksdagen. Principerna är felaktiga och, än värre, den praktiska tillämpningen har visat sig omöjlig. Föreställningen om en jämförelse över hela landet har blivit en fiktion, helt enkelt. Ofta stannar jämförelsen inom klassen eller i bästa fall inom några parallellklasser. Så var givetvis inte menat, men det har blivit så, och det finns inga möjligheter att komma ur det efter vad jag kan se.

Före jul avlämnade skolöverstyrelsen, efter många om och men, ett förslag till Kungl. Maj:t. Ett ganska bra förslag, förefaller det.

Vi i moderata samlingspartiet har en gång föreslagit en parlamentarisk betygsutredning, men då kom vi ingen vart. Det räckte med en

verksutredning, menade utbildningsministern.

Enligt förslaget skall betyg alltiämt ges i grundskolan och gymnasieskolan, men det relativa betygssystemet skall bort. I stället införs ett system med kursrelaterade betyg, dvs. eleverna får betyg efter sin prestation utan att rangordnas i förhållande till andra som läser samma kurs. På lärarhåll är man klart positiv till förslaget, avsett att genomföras hösten 1975.

Bollen ligger nu hos Kungl. Maj:t i utbildningministerns händer. Många hade förväntat en snar proposition till riksdagen. Få om ens några kommer att sörja det relativa betygssystemets försvinnande. Dess upphovsmän har haft föga kontakt med verkligheten.

Men det blir inte någon proposition nu. I stället skall en parlamentarisk beredning tillsättas för att pröva skolöverstyrelsens förslag – en parlamentarisk beredning som vi moderater ville ha redan för flera år sedan. Det har utbildningsministern meddelat i föredrag och intervjuer. Bilaga 10 i statsverkspropositionen undviker sorgfälligt denna heta materia. I statsverkspropositionen är, som jag tidigare påpekade, allt bra.

I och för sig är det givetvis inte något fel med en parlamentarisk beredning. En sådan har vi ju velat ha tidigare. Den skulle bara ha kommit för några år sedan. Då hade allt varit klart för regering och riksdag att ta ställning inom den närmaste framtiden. Det ligger nämligen, som jag ser det, en fara i dröjsmål. Fler årskullar bör inte onödigtvis – det har redan sagts i debatten – plågas med det relativa betygssystemet, som av alla parter förklarats mer eller mindre skrotningsmoget. Utbildningsdepartementets önskan att desarmera frågan över valet får inte leda till långrotning.

Förutsättningen för en parlamentarisk beredning är alltså att den inte får förhåla frågan, så att vi inte får ett nytt betygssystem inom rimlig tid, dvs. senast 1975 som det var föreslaget. Kan den tidsordningen hållas må det vara hänt. En annan förutsättning är att beredningen skall vara allsidig. I de senast tillsatta utredningarna på utbildningsområdet har vi moderater förbigåtts.

Skolan är till för eleverna och inte för några skolpolitikere och skrivbordstänkarens leklusta, har det sagts någon gång. Skolan är till för eleverna, men den är också en plats för lärare, lärare i verklighetens värld. Benägenheten att överflytta ansvaret för misslyckanden på dessa lärare har varit och är tyvärr fortfarande ganska påfallande. Äran av det som är gott och väl tillskriver sig gärna administratörerna, men går det snett är det lärarnas fel. De har dålig vilja, de kan inte anpassa sig, de kommer från felaktiga socialgrupper osv.

Den senaste kritiken, en indirekt sådan men dock kritik, kommer från lärarutbildningskommittén, LUK, som i sitt förslag till lärarutbildning i läro- och övningsämnen i kombination – en god tanke – också proponerar en obligatorisk ettårig arbetslivserfarenhet utanför skolväsendet, ett slags arbetstjänst alltså, som krav för studier vid Lärarhögskolan. Syftet uppges vara att en blivande lärare skall få ökad förståelse för olika sociala faktorer som inverkar på individernas utveckling. Att ha en sådan insikt är givetvis bra, men direkt uttryckt skulle alltså dagens lärarkår inte ha tillräcklig förståelse för och insikt i sådana faktorer. Däremot skulle

enligt kommittén vilken okvalificerad och ospecificerad arbetslivserfarenhet som helst – för det är ändå vad det ytterst rör sig om – under en ettårig arbetsperiod skapa denna insikt, relaterad dessutom till en framtida yrkeserfarenhet i skolans tjänst på 30–35 år eller mera.

Frågetecknen inför förslaget är stora och många. Under alla förhållanden bör enligt min mening en arbetslivserfarenhet på något sätt vara relevant för det kommande lärararbetet i dess helhet. En förpraktik inom skolans område skulle vara mera berättigad för blivande lärare för att dels underlätta deras framtida studier, dels få dem – om de befins mindre lämpliga, sådant sker ju – att i tid ändra sin yrkesinriktning

Märkligt är slutligen dessutom lärarutbildningskommitténs utspel om s. k. arbetslivserfarenhet som obligatorium före studierna ur den synvinkeln att 1968 års utbildningsutrednings, U 68:s, funderingar på något slags arbetstjänst skrinlagts. Skall man verkligen på allvar stanna för att komplettera ungdomens utbildning med någon form av arbetslivserfarenhet – och det tycker jag att man skall göra, frågan gäller bara vad det skall vara för slags arbetslivserfarenheter – bör den gälla all slags högre yrkesutbildning, inte enbart lärarutbildning. Kompetensen att lägga sådana vittfamnande förslag har lärarutbildningskommittén lyckligtvis inte utrustats med. Det är nämligen en stor och allvarlig fråga av betydelse inte bara för samhället utan också för individerna. Perspektivet är förvisso långt och konsekvenserna är många. Till den frågan får vi emellertid möjlighet att återkomma med en mera ingående behandling vid senare tillfälle. Jag skall inte säga mer om detta den här gången.

Fru RYDING (vpk):

Fru talman! I kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik återfinns under rubriken Kulturrådets fortsatta arbete följande ord:

”Den centrala delen av kulturrådets återstående utredningsarbete är hur de statliga *insatserna för kulturarbetarna* skall kunna förbättras.” Längre ned heter det: ”En rad olika åtgärder kommer att krävas både från statens och kommunernas sida.”

Man säger också att det pågående utredningsarbetet bidrar till att statsmakterna inte anser sig kunna besluta om några mer långsiktiga lösningar för att förbättra kulturarbetarnas situation.

Jag vet inte när kulturrådet kan lägga fram sitt andra betänkande, men jag vet att det i dag finns vissa för kulturarbetarna viktiga frågor som inte kan vänta ytterligare på sin lösning. Det är heller inte nödvändigt att först avvakta ett nytt betänkande från kulturrådet, därefter dess remissförfarande och sedan ett regeringsförslag.

Låt mig bara nämna några problem som vi från vänsterpartiet kommunisterna återigen har tagit upp motionsvägen – liksom vi har gjort tidigare år – och som kan lösas utan avvaktan på ytterligare utredning.

Den första frågan gäller slopandet av den allmänna arbetsgivaravgiften, den s. k. egenavgiften, som fortfarande utgår för kulturarbetare, trots att olika partier under flera år motionsvägen sökt att få bort denna orättvisa påлага. Tidigare år har man hävdad, att konstnärligt arbete är att jämställa med vanligt arbete och att det skulle vara omöjligt att dra en gräns mellan den verksamhet som bedrivs av exempelvis å ena sidan en kompositör

eller författare och å andra sidan en snickare eller en trädgårdsmästare. Svårigheterna att dra denna gräns skulle alltså vara hindret för att undanta intäkter av konstnärlig verksamhet vid bestämmande av egenavgiften.

Men, fru talman, man bortser ju då helt ifrån att all konstnärlig verksamhet kännetecknas av sitt skapande inslag. Det en konstnär åstadkommer kan ingen annan uträtta för honom eller henne, och produkten är helt knuten till upphovsmannens person. Härav följer att en konstnär inte kan bli arbetsgivare vad angår det skapande inslaget i verksamheten. Och det innebär också att han eller hon som "rörelseidkare" inte kan kompensera sig för pålagor av arbetsgivaravgiftens karaktär.

Den andra fråga jag vill beröra är den orättvisa som det innebär att mervärdesskatt utgår vid förstagångsförsäljning av konst. Också denna fråga har under flera år debatterats här i riksdagen. År 1971 sköt skatteutskottet den ifrån sig genom att hänvisa frågan till en enmansutredare. Och vid 1972 års riksdagsbehandling hänvisades till att man måste avvakta utredningens prövning innan man kunde göra någon ändring.

Nu liksom tidigare hävdar vi från vänsterpartiet kommunisternas sida att denna fråga är tillräckligt utredd och belyst och att tillräcklig kännedom finns om denna orättvisa. Och konstnärerna själva har under snart 30 år, från det att den första omsättningsskatten infördes under andra världskriget, arbetat för att få rättelse. Enligt vår mening bör rättelse ske utan ytterligare dröjsmål.

Låt mig sedan, fru talman, ta upp en annan i dagarna mycket omdebatterad fråga – kampanjen mot Sveriges Radio och protesterna mot den nya arbetsordning, som styrelsen för Sveriges Radio beslutat och som nu ligger under prövning hos utbildningsministern.

Den kampanj som Svenska arbetsgivareföreningen dragit i gång mot den s.k. vänstervridningen har satt sina spår, inte minst i tidningspalterna och i debatten inom Sveriges Radio. Det har gått så långt i Sverige att många av de journalister – i pressen såväl som i etermedia – som i första hand förmedlar allmänhetens upplevelser av ett skeende i stället för myndigheternas och makthavarnas tillrättalägganden beskylls för partiskhet och "vänstervridning".

Men nu skall det tydligen – enligt Sveriges Radios styrelse – bli ordning och reda på ett helt annat sätt. Man har som bekant i styrelsen beslutat om en ny arbetsordning, vilken till sin konkreta innebörd betyder en stark centralisering till radiochefen och till Sveriges Radios styrelse av såväl långtidsplanering och kortsiktig programplanering som personalpolitik. Med andra ord: cheferna skall chefa litet mera.

Denna arbetsordning, som nu ligger hos statsrådet Ingvar Carlsson för välsignelse eller förkastande efter bedömning om den strider mot 1966 års riksdagsbeslut, har väckt mycket kraftiga protester inte bara från enhetscheferna inom Sveriges Radio utan också från samtliga tjänstemän. Man säger från detta håll: "Vi finner det djupt olyckligt att arbetsordningen sådan den utformats kommer att fjärma beslutsprocessen från människorna i produktionen." Och protesten mot styrelsens arbetsordning har antagits gemensamt av 23 sektioner, dvs. hela SIF-klubben inom företaget.

Vad jag vill påpeka som verkligen anmärkningsvärt är att personalen genom sin fackliga organisation redan vid utarbetandet av denna nya arbetsordning krävde att få förslaget på remiss. Man krävde alltså litet grand av företagsdemokrati. Men nej, man vägrades detta. Först sedan förslaget blivit offentligt kunde personalen granska och diskutera det, och då enades man också om en protest. Det heter bl. a.: "Klubben vill bestämt protestera mot att denna arbetsordning i sin nuvarande utformning sätts i funktion vid Sveriges Radio."

Fru talman! I kulturrådets tidigare nämnda betänkande Ny kulturpolitik kan vi läsa: "Om opinioner av skilda slag fritt skall kunna komma till tals krävs det många olika organ med ledningar som sinsemellan är oavhängiga och som har olika sammansättning. Om personalen inom kulturinstitutionerna inte får stor frihet att utforma verksamheten under ansvar, är risken betydande att institutionerna förlorar sin vitalitet och därmed också förmågan att stimulera kulturlivet och samhällsmiljön i stort."

Detta kan mycket väl överföras på Sveriges Radio. Samma kulturpolitiska grundsyn var inbyggd i 1966 års riksdagsbeslut om Sveriges Radios organisation, och det är därför helt följdriktigt, när t. ex. enhetscheferna vid radion i sin kritik mot arbetsordningen bl. a. framhåller: "Sammanfattningsvis kan man säga att förslaget i mycket ringa grad motsvarar den organisation som statsmakterna år 1966 åsyftat med följande principuttalande: För att skapa avsedd självständighet bör det för varje programenhet fastställas en kostnadsram inom vilken enheten får göra sina egna dispositioner."

Från vänsterpartiet kommunisternas sida har vi i motioner förra året liksom i år framhållit det nödvändiga i en ökad decentralisering, en ökad spridning av makten över programutformningen, mellan de olika enheterna inom Sveriges Radio. Vi anser också, att man kanske borde få till stånd någon utvärdering i avsikt att åstadkomma en ännu bättre decentralisering. Man måste, anser vi, vara vaksam emot de försök som görs och som måste tolkas som en signal till hårdare centralstyrning av bl. a. programskapandet.

Jag förutsätter att utbildningsministern har sin uppmärksamhet riktad på de här problemen, och jag beklagar att tiden i förmiddags tyvärr inte räckte till för att statsrådet Ingvar Carlsson skulle kunna besvara den enkla fråga som jag hade ställt just i avsikt att få veta hur han ser på radiostyrelsens arbetsordning. Men vi lär få tillfälle att återkomma till den debatten.

Sveriges Radios styrelseordförande Per Eckerberg har också agerat i denna fråga och "hjälp till", på ett av honom – skulle jag tro – icke avsett sätt, att klara upp linjerna. Jag syftar på hans uttalande i TV:s Presskonferens i förra veckan. Radions styrelseordförande är trött på "allt gnäll och gnöl". Nu måste radiochefen, som det heter, få "skarpare instrument i sin hand", för att citera Svenska Dagbladet, där man har prisat Per Eckerberg för hans ställningstagande och där man hoppas att radiochefen också "skall vara hågad och skickad att ta dem i bruk" – alltså dessa skarpare instrument.

Vi vänder oss med skärpa mot försöken att åstadkomma en sådan

centralisering av beslut och ansvar inom Sveriges Radio, men, fru talman, detta innebär inte att vi skulle vara nöjda med det förhållandet som i dag råder. Inte alls. Det finns mycket övrigt att önska, och i motioner såväl i fjol som i år har vi pekat på några av de problem som måste få uppmärksamhet och som måste bli lösta så att programverksamheten i sin helhet "präglas av skälig balans mellan åsikter och intressen", som det heter i texten till det hittills och alltjämt gällande radioavtalet.

Vänsterpartiet kommunisterna har anledning att klaga över bristen på förståelse och uppmärksamhet för sin verksamhet, främst i nyhetsprogrammen. I detta sammanhang måste jag ställa mig frågan: Var fanns t. ex. i gårdagens Rapportprogram, där remissdebatten för partiledarnas del refererades, den där skäliga balansen, när man inte med en bokstav eller med ett enda referat nämnde att också partiledaren för vänsterpartiet kommunisterna deltagit med flera inlägg?

Fru talman! Jag har velat ta upp de här viktiga problemen som står under debatt i samband med Sveriges Radio därför att vad det ytterst handlar om är en oro för att man försöker ytterligare beskära yttrandefriheten i vårt land. Många signaler tyder tyvärr på en sådan utveckling, som vi i tid måste vara vaksamma inför.

Fröken PEHRSSON (c):

Fru talman! Jag vill ta upp några frågor som berör skolan och dess problem. Jag tänker på skolenheternas storlek och på behovet av bättre balans mellan teoretisk och praktisk undervisning i grundskolan.

De stora enheterna medför många problem. Det pågår för närvarande en intensiv debatt kring skolans arbetsmiljö. Frågor som rör skolstorleken betydelse för undervisning och trivsel i skolan har kommit i blickpunkten. Det finns en stor oro bland föräldrarna inför en utveckling mot stora skolanläggningar med många elever. Sådana skolor skapar mindre goda miljöer. På basis av vunna erfarenheter kan konstateras att elevantalet inom en skolanläggning har avgörande inflytande på skolmiljön.

Både föräldrar och elever har framhållit nackdelarna med de stora skolenheterna. Och både föräldrar, lärare och elever protesterar mot planering och byggande av stora skolor.

Undersökningar har visat att de stora enheterna från många synpunkter är olämpliga. Nu senast har en undersökning gjorts beträffande elever med anpassningsstörningar, och resultatet har framlagts i en uppsats vid sociologiska institutionen vid Stockholms universitet. Det visar bl. a. att landsskolor och små skolor har färre störda elever än stadsskolor och stora skolor. Det uppstår ofta problem med bristande trivsel, ordning och effektivitet i de stora skolorna. De små skolorna är mera ändamålsenliga både för undervisning och för elevernas möjligheter till sysselsättning under raster och håltimmar. Individuell undervisning, motivation och aktivering är lättare att genomföra i den lilla skolan än i den stora. Undersökningar har också visat att den mindre skolan är mer fördelaktig när det gäller att främja elevernas personliga utveckling. De mognar snabbare och är mer harmoniska i den lilla än i den stora skolan.

Skolöverstyrelsen har utfärdat anvisningar för skolanläggningars stor-

lek i grundskolan, och enligt dem skall elevantalet i högstadieskola inte avsevärt överstiga 600–700 elever. Dessa anvisningar torde komma att bli föremål för en allmän omarbetning. Jag vill verkligen understryka vikten av att denna omarbetning snarast sker och att nya anvisningar utfärdas som bättre tar hänsyn till elevernas bästa. I 1 § skollagen står det:

”Den genom samhällets försorg bedrivna undervisningen av barn och ungdom har till syfte att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter samt i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar.”

Jag menar att vi främst för elevens skull bör se till att vi får fler mindre skolenheter. Men från ekonomisk synpunkt är det även nödvändigt att se till att de mindre enheter som redan finns kommer till användning.

Vidare vill jag peka på behovet av mera praktiskt inriktad undervisning i våra skolor. Från centern har vid olika tillfällen framhållits risken av en alltför teoretisk skola. Det är viktigt att eleverna inte enbart får teoretiska kunskaper; det är minst lika angeläget att de får en utbildning som gör det möjligt för dem att klara av praktiska problem i vardagen och i arbetslivet. Undervisningen i grundskolan motsvarar inte kraven på balans mellan teori och praktik i undervisningen. En ökad praktisk utbildning skulle av många elever upplevas som en mer meningsfull del av skolarbetet samt stimulera dem till insatser och initiativ. Kanske skulle därigenom många skolproblem kunna minska och trivseln och tillfredsställelsen med skolarbetet bli mycket större för eleverna.

Helt nyligen har en grupp lärare från en av våra större städer protesterat mot borttagandet av de praktiska linjerna på grundskolans högstadium. Praktiskt begåvade elever missgynnas, menar man. Lärarna framhåller att de önskar en mer differentierad skola, där större hänsyn tas till elevernas såväl praktiska som teoretiska förutsättningar.

Vi kan kanske förvänta ändringar till det bättre på skolområdet, för i statsverkspropositionen bilaga 10 meddelar utbildningsministern att en rad betydelsefulla reformer genomförts på skolväsendets område. Fr. o. m. innevarande läsår är 1968 års riksdagsbeslut om grundskolan och gymnasieskolan helt genomförda. Det yttre reformarbetet för ungdomsskolan torde därmed vara avslutat för en överskådlig framtid. 1970-talets reformarbete inom skolväsendet kommer att avse skolans inre arbete. Utredningen om skolans inre arbete, SIA, sysslar med hithörande problem. Statsrådet nämner också utredningen om skolan, staten och kommunerna, SSK, som skall överväga förutsättningarna för ett vidgat lokalt ansvar inom skolväsendet.

Det är att hoppas att de utredningar som statsrådet redovisar i statsverkspropositionen snarast blir färdiga och kommer med förslag och anvisningar som medverkar till att främja den målsättning som finns för grundskolan. I Lgr 69 heter det: Enligt mål och riktlinjer för grundskolan måste den yttre organisationen och det inre arbetet för skolan formars så, att det blir möjligt för varje enskild elev att under uppväxtåren med skolans hjälp tillvarata sina anlag och möjligheter och finna studievägar och arbetssätt, som främjar den personliga utvecklingen.

Låt mig säga att med den målsättningen måste man tillse att alla elever – även praktiskt inriktade – i skolan kan finna en tillfredsställande studiemotivation. Jag har den bestämda uppfattningen att mer praktiskt inriktad undervisning i skolan och tillskapandet av fler mindre skolenheter skulle upplevas som ett mycket positivt inslag i dagens skola. Och jag hoppas verkligen att statsbidragsbestämmelser och läroplaner utformas så att de här aktualiserade frågorna snarast åtgärdas.

Fru HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Jag ämnar i det här anförandet beröra ett par områden som knyter an till ungdomspolitik.

Det är inget nytt att det klankas på ungdomen. Så har skett i alla tider. Ungdomen har ett behov att skapa sig en egen livsstil, ett annorlunda levnadssätt. Ungdom och vuxenvärld kommer därigenom ofta i motsättning till varandra. Ungdomar upplevs av vuxna som främmande, dåligt anpassade eller asociala i en utsträckning som illa stämmer med verkligheten.

Diskussionen om ungdomarnas vistelse på allmänna platser har under den senaste tiden åter kommit i gång. Det har uppmärksammats att den allmänna ordningen på gator och torg har försämrats. Man har konstaterat ökat sprit- och narkotikamissbruk, ölkonsumtion och ett allmänt ofredande uppträdande av vissa ungdomsgrupper.

Naturligtvis måste samhället reagera mot sådant. Åtgärder för den akuta situationen håller nu på att övervägas, men detta får inte undanskymma att lösningarna på problemen med ungdom som har svårt att anpassa sig är av allvarlig social art och måste ses långsiktigt.

De som onyanserat kräver "hårdare tag" borde se begränsningen i vad deras hårdare tag kan leda till – det är endast ett sätt att tillfälligt flytta eller smyga undan problemen.

Det bör för övrigt också erinras om att asocialt uppträdande och missbruk av berusningsmedel ofta förekommer hos grupper, vilka genom goda ekonomiska förutsättningar kan låta sådan aktivitet pågå i privata lokaliteter. Denna aktivitet skiner oss inte i ögonen och blir inte påtalad på samma sätt som de ungas avvikande beteende, något som äger rum på allmän plats.

Ungdom har i alla tider sökt sig till platser där det "rört sig". Det må vara vägskalet ute på landsbygden, gatukorsningar, järnvägsstationen, platsen framför biografen, torget eller tunnelbanehallar. De flesta ungdomar vistas på dessa platser av det enkla skälet att detta för dem är mötesplatsen. Den helt övervägande delen av dessa ungdomar stör inte allmänheten och är inte på något sätt asocial. Det tycks dock som om endast ungdomarnas utseende – långhårighet, avvikande klädsel, friare språk och friare attityder – får åtskilliga vuxna att känna olust, ibland rädsla, särskilt om många ungdomar är samlade.

Jag har med det anförda naturligtvis inte velat säga att jag tycker att gator och torg är en god samlingsplats för ungdom. Tvärtom vill jag understryka att när torget inte bara blir en mötesplats utan en permanent uppehållsplats där fritiden tillbringas i tristess och meningslöshet, är detta ett misslyckande, för ungdomen själv men också för samhället.

Alltför ofta saknas tyvärr lämpliga lokaler att erbjuda som samlingsplats. Men det är inte enbart en fråga om lokaler. Det är i lika hög grad en fråga om sysselsättning. En ung människa har ett naturligt aktivitetsbehov, som det gäller att positivt ta till vara.

Kommersiella intressen har alltid varit snabba att engagera sig i ungdomens behov av fritidssysselsättning. I det kommersiella utbudet är ungdomarna objekt. För de pengar som spenderas erbjuds i allmänhet en passiv, förslöande verksamhet.

Ungdomsorganisationernas stora betydelse brukar omvittnas på ett sätt som inte alltid står i överensstämmelse med det stöd som lämnas dem. Med stöd menar jag inte enbart de ekonomiska anslagen utan även ideellt stöd och förtroende från myndigheter för organisationerna att handha skilda verksamheter.

En kostsam kommunal ungdomsverksamhet har byggts upp i de flesta kommuner. Naturligtvis skulle det kommunala ansvarstagandet för ungdomens fritidsverksamhet kraftigt behöva ökas om inte det ideella ungdomsarbetet varit så väl utvecklat. Då gäller det också att ordentligt se upp så att den kommunalt anordnade ungdomsverksamheten inte innebär en konkurrens för ungdomsorganisationerna.

Enligt min mening bör samhället i första hand stödja ungdomens egna organisationer. De satsade medlen ger samhället inte enbart möjlighet till en positiv fritidsaktivitet för ungdom. Därtill kommer bl. a. den demokratiska träningen och det kollektiva ansvarstagandet för verksamheten. De ideella ungdomsledarna borde oftare lyftas fram och ges sitt rättmätiga tack för sina insatser. Ständigt brottas de med för knappa resurser. De sysslar med ett oupphörligt nyrekryterande. Ungdomarnas medlemstid inom föreningen har kraftigt förkortats. Stora krav ställs på ungdomsledarna när det gäller att göra verksamheten stabil, ett många gånger svårt arbete när man har med en ombytlig ungdomskader att göra.

Äver: om vi i Sverige har ett väl utbyggt organisationsliv skall vi inte ta för givet att organisationerna kan leva vidare av sig själva under de förändrade betingelser som samhällsutvecklingen skapar. Egentligen är det lite generande att det i vårt Folkkrörelse Sverige skall behöva påminnas om organisationernas betydelse. Visst betraktar vi dem som en naturlig del av vår vardag och vårt samhälle, men vi borde också ha klart för oss att de inte fungerar automatiskt. De ideella föreningarna måste få känna att de i sitt arbete har stöd från det allmänna.

Jag vill understryka – och då talar jag inte enbart om ungdomsorganisationerna utan om hela folkkrörelsearbetet – att organisationernas ekonomiska ramar är alltför snäva och att man därigenom hindras att utveckla sin verksamhet. Men samhällets förhållande till organisationerna är långt ifrån begränsat till det ekonomiska stödet. Det handlar också om samverkan och förtroende, om att samhället genom sin verksamhet inte skall beskära organisationerna vad som annars skulle vara deras naturliga arbetsuppgifter. Samhället bör i stället i högre grad agera genom organisationerna. Emellanåt finns det anledning för samhället – stat, landsting och kommuner – att rannsaka sig och se över hur förhållandet är till det organisationsliv som vi i högtidliga sammanhang brukar säga att vår demokrati bygger på.

Fru talman! Jag hoppas att ett positivare synsätt skall prägla samhällets bemötande av organisationerna, inte minst vid behandling av de s. k. ungdomsfrågorna.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Fru talman! Då vi nu övergår till att mera speciellt uppehålla oss vid frågan om rättsskydd och kriminalvård, kommer vi in på ett område med problem, som har brännande aktualitet.

När en stor grupp nyvalda riksdagsmän ur folkpartiet 1949 började sitt arbete i andra kammaren, höll förre landshövdingen Andersson i Rasjön ett orienterande anförande om "riksdagsarbetets oskrivna lagar". Han förklarade då bl. a. att man, som vi alla vet, i allmänhet inte bör väcka motion i en fråga, som är under utredning. En sådan motion avslås ju lätt med hänvisning till den sittande utredningen. Sedan dess förefaller denna regel ha allt frekventare brutits, inte minst på det område vi nu talar om. Våra motionsvis framförda krav på stärkande av rättsskyddet har också under en följd av år ofta avvisats just med hänvisning till olika pågående utredningar. Man har t. o. m. sagt att vi haft för *många* utredningar på detta område. Kanske det. Men den bistra verklighet, som ligger bakom det allt starkare intresset att i riksdagen aktualisera olika problem sammanhängande med brottsligheten, har gjort sig påmind med ökad styrka och lett till nya utredningskrav, som sedan avvisats. Det är därför överraskande att fortsatt och kompakt motstånd mot våra krav bjöds ännu i slutet av höstriksdagen för att en av de första dagarna av det nya året förbytas i tillmötesgående och då i form av tillsättningen av den parlamentariska brottskommissionen under statssekreterare Rainers ledning.

Var det vårt flitiga arbete under flera år med att skriva motioner och interpellationer för att dra uppmärksamheten till en ur allmän säkerhets-synpunkt riskabel problematik, som nu givit resultat? Naturligtvis, fru talman, har detta arbete inte *primärt* spelat denna roll, utan det är det faktum att läget i kriminalitetshänseende successivt förvärrats som ligger bakom. Men samtidigt kan man inte bortse från att motionsarbetet spelat en betydande *opinionsbildande* roll, som vi i dag tror har varit alldeles nödvändig för att vi som nation nu till sist tycks kunna samla oss till en kraftansträngning för att komma till rätta med de här - jag vill gärna säga det - svåra problemen. Vi må sedan ha väckt våra motioner mot den oskrivna lag för riksdagsarbetet som jag antydde för ett ögonblick sedan eller inte!

Visst är det tillfredsställande att den parlamentariska kommissionen tillsatts, men därmed är ju inte kriminalitetsproblemen lösta. De träder fram som lika "hänsynslösa" problem nu som före årsskiftet. De senaste årens brottsutveckling är djupt oroande. För att utvecklingen skall kunna brytas är det nödvändigt att rättsväsendets resurser i särskilt hög grad inriktas på att angripa den grövre brottsligheten, som är huvudproblemet för dagen, alltså mera kortsiktigt. Jag tänker särskilt på rånen mot banker, postlokaler och liknande. Det är oroväckande att speciellt sådana typer av brott, där våld och hot om våld förekommer, synes ha ökat i omfattning. Samma utveckling kan konstateras i ett flertal jämförbara

länder, ett faktum som ju dock inte får komma oss att slå oss till ro med förhållandena som de är.

Många upplever också att den allmänna ordningen allvarligt försämrats, ett förhållande som även regeringen nu till sist bejakat. I storstäderna är ordningsläget särskilt otillfredsställande bl. a. i anslutning till de allmänna kommunikationsmedlen. Men rapporterna om överfall mot ensligt boende äldre människor blir också allt fler. Vissa tecken tyder på en förändrad inställning till medmänniskans värde och integritet. Om en sådan förändrad inställning breder ut sig, finns det stor anledning till just oro. Det trista är att samhällsutvecklingen har fått löpa om inte fritt så dock klart otillräckligt kontrollerad ända tills nu, då tyngden av den växande kriminaliteten kommit regeringen att inrikta sig på motåtgärder, som troligen måste bli kraftigare och mera omfattande än de behövt bli, om man reagerat litet tidigare.

I varje demokrati är respekten för lagen en grundval för samvaron människor emellan. Utan trygghet för medborgarna till liv och lem är inget samhälle ett gott samhälle. Att skydda människor mot brott och mot brottets verkningar är centrala uppgifter för vårt rättsväsen, som vi alltså nu väntar skall få väsentligt större insatsmöjligheter än hittills.

Den uppenbart otillräckliga förstärkningen av polisväsendet som föreslås i statsverkspropositionen, 165 polismanstjänster, övertygar emellertid inte om en mera väsentligt förändrad hållning till hithörande problem. Som justitieministern så riktigt framhöll i riksdagsdebatten den 11 december i fjol har vi knappast "någon större glädje av enbart lamentationer om hur man uppfattar förhållandena här eller där, utan det behövs konkreta åtgärder och det behövs konkreta förslag". Just konkreta förslag till stora förbättringar av polisväsendet är, i varje fall i den aktuella situationen, starkt motiverade. Vi har därför föreslagit att den lokala polisorganisationen får 30 miljoner kronor i anslag för nästa budgetår *utöver* vad regeringen föreslagit. En sådan anslagshöjning möjliggör bl. a. inrättande av 615 nya polismanstjänster.

Såvitt kan bedömas måste den parlamentariska kommissionen ägna uppmärksamhet även åt personalbristen inom polisen och bland sina förslag, som ju skall avges med stor skyndsamhet, också lägga konkreta bud om personalförstärkningar. För alla eventualiteters skull och trots pågående arbete i kommissionen har vi dock redan nu framlagt vårt förslag om ett väsentligt större personaltillskott än regeringen hittills föreslagit.

Den framgång för motionsframstötter på brottsbekämpningens område, som regeringens nyårsutspel tyder på, har också stimulerat oss att motionsvis upprepa våra krav på ersättning i särskild ordning till polisman som skadas i tjänsten och till offer för brottslingars framfart, i första hand avseende personskador. Vi hyser givetvis i nuvarande läge större förhoppningar än någonsin förr om framgång för de motioner jag nu åsyftar.

När man talar om dagens polisarbete är det långt ifrån alltid man gör klart för sig hur mångfasetterat och direkt svårt detta arbete numera faktiskt är. Polismannen ställs dagligen inför problem som uppstår som följd av generationsmotsättningar, politiska åsiktsutbyten etc. Det är han

som ofta får klä skott för beslut och åtgärder, som helt andra instanser har ansvaret för. Och hur ofta lastas inte polisen eller den enskilde polismannen för otillräckligheten i samhällets resurser på olika områden? Polismannen fullgör en viktig skydds- och serviceuppgift. Polisen borde få tillfälle att oftare än nu fungera som den viktiga och humana påminnaren om angelägenheten av hänsyn till medmänniskor och det allmännas bästa. Tyngre arbetsuppgifter avseende framför allt brottsbeivrande insatser dominerar av förklarliga skäl dock nästan helt polisverksamheten i dagens samhälle.

Antalet frihetsberövanden har minskat inom kriminalvården, nykterhetsvården, ungdomsvården och i offentlig vårdverksamhet över huvud taget. Denna utveckling stämmer väl överens med brottsbalkens huvudintention. Krav på ökad satsning på frivården inom kriminalvården, som bl. a. vi har drivit, har emellertid inte lett till lika snabba resultat på t. ex. personalsidan. Det är nödvändigt att frivården blir allmänt mer kvalificerad i sina insatser och därför får bättre resurser i olika avseenden. Om så inte blir fallet, finns risker för att allmänheten reser allt starkare krav på en återgång till mer slutna vårdformer. Det är nu glädjande att kunna konstatera att enighet uppnåtts i kriminalvårdsberedningen om större satsning på frivården. Vi delar den uppfattning, som redovisas av remissinstanserna, att beredningens förslag ger uttryck för en realistisk avvägning mellan angelägenheten av lagöverträdarnas anpassning till normalt samhällsliv och samhällets behov av skydd.

Det är väldokumenterat att missbruk av alkohol och narkotika ofta spelar en stor roll som utlösare av brottsligt beteende. Detta är ett viktigt skäl – utöver de sociala och humanitära – för en mera konsekvent och verkningfull alkohol- och narkotikapolitik än den som hittills har förts. Vi har även i år lagt fram flera förslag i detta syfte.

Det är också angeläget att större intresse ägnas åt allmänna åtgärder, som kan förebygga brott. Mera polis är givetvis inte mer än en del av de nödvändiga motåtgärderna mot brottsligheten, om man ser saken på litet längre sikt. Vi föreslog senast i fjol att en parlamentarisk utredning skulle tillsättas för att göra en bred genomgång och totalbedömning av samhällets brottsförebyggande åtgärder och därtill framlägga förslag till förstärkning av dessa t. ex. ungdomsvårdande åtgärder och folk-rörelsestöd av olika slag, som fru Hjelm-Wallén nyss var inne på. Riksdagsmajoriteten avtog den 11 december 1972 vårt förslag.

Redan den 3 januari 1973 tillkallade dock justitieministern en utredningsman för att lägga fram förslag om ett centralt råd för mera långsiktig brottsprofylax – alltså en uppläggning snarlik vår. Man har nog allmänt svårt att förstå hur två så helt skilda attityder till kriminalitetsproblemen kan intas inom så kort tidrymd som tre veckor.

Det blir, fru talman, självfallet anledning att återkomma till våra olika förslag längre fram under riksdagen.

Herr DAHLBERG (s):

Fru talman! Jag har i viss mån blivit felplacerad vid den ämnesindelning som gjordes inför årets remissdebatt. Jag kommer till stor del att uppehålla mig vid sysselsättningsproblemen.

Dessa problem är grundläggande för hela samhället. Vi lärde oss redan i skolan det gamla ordspråk som lyder: "Arbete skapar hälsa och välstånd och förhindrar många tillfällen till synd." Den som personligen upplevt 1930-talets arbetslöshet känner sysslolösheten som den största förbannelse som kan drabba en. Löser man sysselsättningsproblemen, löser man därmed också andra samhällsproblem av social och mänsklig art.

Arbetslösheten är en grogrund för social oro och hopplöshet. Det är i dessa dagar 40 år sedan Adolf Hitler övertog makten i Tyskland. Nöden och fattigdomen utgjorde nazismens bästa bundsförvanter och var orsaken till dess framgångar. Mänskligheten fick dyrt betala att man inte på demokratisk väg kunde lösa samhällsproblemen.

Här hemma lyckades man samla sig till kraftåtgärder för att bekämpa arbetslösheten. För socialdemokratin, som företrädde det arbetande folket, var det naturligt att kampen mot arbetslösheten utgjorde den viktigaste uppgiften. Ernst Wigforss höjde parollen: Vi kan aldrig bli så fattiga, att vi inte har råd att arbeta.

Det dröjde länge innan man på borgerligt håll accepterade den nya synen på arbetslöshetspolitiken. Man talade om miljonrullning och slöseri med allmänna medel. Vi vet än i dag inte hur djupt sysselsättningspolitiken är förankrad bland de borgerliga partierna. I många valrörelser – och även nu – har man gått fram med slagordet: Det måste löna sig att arbeta. Bakom den parollen döljer sig en ovilja att vara med om att ta fram de ekonomiska resurser som är nödvändiga för att samhället skall kunna bedriva en aktiv närings- och arbetsmarknadspolitik. Särskilt motvillig blir man om samhället aktivt går in som företagare. Som norrbottning har jag på nära håll fått bevittna de många attackerna mot NJA, ASSI och LKAB. Det är först på senaste tiden som klagolåten i viss mån dämpats.

Jag vill i detta sammanhang framföra ett tack till regeringen för den helhjärtade satsning den under de senaste åren gjort på dessa företag. De utgör grundvalen för Norrbottens framtid. Till detta skall också läggas åtgärderna för att säkra åretruntsjöfart i Bottenviken. Signalerna om en översyn av fraktstödet är också en åtgärd som uppskattas. Förläggningen av ett koksverk till Luleå är ännu ett bevis på att samhället vill ge järnhanteringen i norr sitt aktiva stöd. Tillkomsten av tekniska högskolan kommer att ge många norrländska ungdomar chans till en god utbildning med sikte på industriell verksamhet. Den kommer också att påverka industrimiljön på längre sikt och därmed göra vår landsdel attraktivare för företagen. Redan i år planerar man att höja elevantalet utöver uppgjorda planer.

Får man livskraftiga basindustrier och en bättre industrimiljö måste det påverka möjligheterna till ytterligare industrier. Glädjande nog har enskilda företag i Syd- och Mellansverige förlagt filialföretag till Norrbotten. Dessa synes gå bra, och en del av dem har redan byggts ut. Tillgången på arbetskraft är god och stabil – ett förhållande som uppskattas av företagen.

Men vi upplever också att företag i Sydsverige är skeptiska mot att etablera sig i norr, och många gånger motarbetar man en sådan etablering. Det är meningen att vi skall få en pälsfabrik i Öjebyn. Många säger att vi

redan har tillräckligt många pälsfabriker här i landet och att vi inte behöver någon ytterligare. Ungefär detsamma gäller i fråga om den planerade skidfabriken i Haparanda. AMS har tillstyrkt lån för båda dessa företag, och vi hoppas att även regeringen skall ställa sig positiv till de här företagen.

Genom arbetsmarknadsstyrelsens aktiva medverkan har den kommunala servicen utbyggts. Vi har därför en samhällsservice som kan mäta sig med servicen i vilka delar av landet som helst.

Jag har, fru talman, velat ge denna bild av vad som under senare år skett i Norrbotten. Därmed är inte sagt att vi inte har problem i Norrbotten. I stora områden av inlandet, i Tornedalen och malmfälten, är det – trots speciella stödåtgärder inom det s. k. inre stödområdet – ytterst svårt att få företag att etablera sig. Arbetsmarknadsstyrelsen har därför gått in för att få industriella arbetsplatser till Pajala, Övertorneå och Överkalix. Flera platser, såsom Jokkmokk och Arvidsjaur, torde vara i behov av samma åtgärder. Kan man inte förmå enskilda företag att etablera sig på dessa orter måste samhället gå in och lösa sysselsättningsproblemen. I Norrbotten är man inte rädd för samhällsåtgärder. Genom den upprustning som skett inom NJA borde det vara möjligt att med utgångspunkt i denna industri få i gång olika verksamheter.

Utöver vad jag sagt om sysselsättningen vill jag framföra några synpunkter på polisväsendet. Som framgår av bilaga 4 till statsverkspropositionen – justitiedepartementet – skall kraftåtgärder vidtas för att komma till rätta med brottsligheten. Man förstärker polisen med 215 tjänster och får fr. o. m. nästa budgetår 16 776 tjänster. Därtill kommer att rikspolisstyrelsen har 531 anställda. Det utgör en sammanlagd arbetsstyrka på 17 307 tjänster.

När polisväsendet helt förstatligades den 1 januari 1965 uppgick den lokala poliskåren till 10 000 ordinarie polismän och 1 350 extra ordinarie poliser plus kontorspersonal. Hela kostnaden för polisväsendet uppgick vid starten till 535 miljoner kronor. Under de gångna åtta åren har den lokala polisorganisationen tillförts 2 417 tjänster, och de sammanlagda kostnaderna för polisväsendet har stigit från 535 miljoner kronor budgetåret 1965/66 till 1 438 681 000 kronor för kommande budgetår. Därtill kommer ett anslag för polishusbyggen på 87 miljoner kronor.

Jag har, fru talman, nämnt dessa siffror därför att man i den allmänna debatten gör gällande att polisväsendet behandlats styvmoderligt.

Till sist några ord om polisväsendet i allmänhet. Polisen har en svår uppgift, och många medborgare är avogt inställda till dess verksamhet. Den debatt som förts om polisen har inte heller alltid gagnat dess arbete. Förtroendet mellan polis och allmänhet är olika på olika håll i landet. Här måste den utredning finna lösningar som under statssekreterare Rainers ledning har tillsatts. Det torde inte vara någon enkel uppgift. Det finns väl ingen patentlösning på detta problem. Polisens arbete måste dock framför allt underlättas genom allmänhetens medverkan. Utan detta stöd står polisen sig slätt.

Jag hade i höstas tillfälle att under en studieresa till Japan besöka bl. a. Yokohama, som är en av världens största hamnstäder i vad gäller trafiken. 30 000 fartyg anlöper och avgår från denna hamn per år. Man

skulle ju tycka att det vore en omöjlighet att övervaka allt vad som där sker. Men polischefen upplyste om att polisen hade ett starkt stöd av allmänheten, av hotellägare, affärsmän och övriga yrkesutövare. Försiggick något olagligt fick polisen ganska snart vetskap om detta. Denna samverkan var till gagn inte enbart för polisen utan också för affärsmännen själva. Många bråk och lagöverträdelser kunde kvävas i sin linda. Detta är ett exempel på hur man kan bygga upp ett samarbete mellan allmänhet och polis.

Ett forum där polisen borde få verka är våra skolor. Många skolelever har ingen riktig bild av polisens arbete. Mycket vore vunnet om man kunde sprida kännedom om detta. Det gäller inte enbart trafikundervisningen, utan eleverna behöver också en allmän orientering om lagar och bestämmelser, som vi alla måste respektera för att inte kaos skall uppstå i samhället.

Allmänt uppskattas att vi ånyo får tillbaka våra polisenämnder. Våra kommunalmän, som ju är grundligt insatta i olika samhällsproblem, får på nära håll följa polisens arbetsuppgifter och utarbeta budget för polisväsendet.

En sak som allmänt kritiseras – kanske med rätta – är den centralisering av polisväsendet som sker. I många kommuncentra saknas poliser helt och hållet. Händer det något där, måste polis rycka ut från annan ort. Det kan ta tid, i vissa fall upp till ett par timmar. Misstänker man t. ex. att någon begått rattfylleri, kan det ta flera timmar innan den misstänkte kommer till en läkarmottagning för provtagning – inte av brist på läkare utan av brist på poliser. Tilltron till rättssäkerheten kan komma i fara.

Ja, den tillsatta utredningen har många och svåra uppgifter att lösa. Försöken att lösa dem bör ske i nära samarbete med de kommunala myndigheterna. Innan polisväsendet förstatligades hade också kommunerna mycket att säga till om i detta avseende. Skall man komma till rätta med problemen och nå bästa resultat av polisens arbete, är det nödvändigt att koppla in de kommunala myndigheterna – sociala och andra.

I detta anförande instämde fru Berglund (s).

Herr POLSTAM (c):

Fru talman! Brottsligheten i Sverige oroar människorna alltmer. Det är väl bara ett fåtal i vårt land som inte ser det oerhörda och skrämmande i brottsutvecklingen, vilken under hela 1960-talet ökade kraftigt.

År 1960 uppgick antalet brottsbalksbrott, som kom till polisens kännedom, till 276 000 och år 1968 till 494 000. År 1969 konstaterade man en viss nedgång – 480 000 brott – men år 1970 var siffran 532 000 och år 1971 var den 585 000. Hur läget var 1972 vet vi inte med säkerhet ännu, men det förefaller som om en minskning i förhållande till året före blir slutfacit. Det mest oroande är att de svåra brotten, bl. a. rån mot banker, postkontor och butiker, har ökat. Därtill kommer att den allmänna ordningen blivit sämre och uppfattas av allmänheten som mycket negativ.

På en tioårsperiod har antalet brottsbalksbrott, som kommit till polisens kännedom, således fördubblats. Mot denna bakgrund är det kanske inte så märkligt att allmänheten successivt reagerar mycket kraftigt. Man har krävt åtgärder från samhällets sida, men regeringen har förefallit att vara ganska kallsinnig mot sådana krav – i varje fall har situationen uppfattats så av de enskilda människorna.

Men man bör naturligtvis vara rättvis och säga att även regeringen nu har sett allvarligt på denna utveckling och tillsatt en brottskommission med uppgift att dra upp riktlinjer för och snabbt lägga fram förslag till konkreta åtgärder för att minska brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen. Vidare kommer förslag till uppgifter för och organisation av ett centralt råd för samordning av samhällets insatser mot brott att läggas fram av en sakkunnig som justitieministern bemyndigats tillkalla. Regeringen har också lagt fram förslag om en ny kriminalvårdsreform.

Brottskommissionen och det centrala rådet hälsas med stor tillfredsställelse liksom även kriminalvårdsreformen. Samhället måste ju skydda sig mot brottslighet – det är ett krav som i alla tider har funnits bland människorna i vårt land och säkerligen även i andra länder. Det kravet gäller inte bara säkerhet till liv och egendom. Varorna har nu ett betydligt högre pris än tidigare på grund av stölder och snatterier i butiker och varuhus. Det blir liksom en extra moms, som i stället borde ha kommit kunderna till del eller gått till finansministern för att användas för gemensamma ändamål. Försäkringspremierna stiger undan för undan, självriskerna höjs likaså och vissa försäkringar kan inte längre tecknas.

Vi bör alla vara överens om att det viktigaste är att förebygga och förhindra att brott blir begångna. Det närmast viktigaste bör vara att beivra begångna brott. Båda de här syftena påverkar också varandra.

När det gäller att undanröja grogrunden för brottsligheten har man i vårt land trots att man har tagit ett stort steg genom att avskaffa den form av fattigdom som tvingade folk till örlighet för att kunna skaffa sig livets nödtröft: tak över huvudet, mat och kläder. Men nu är det bevisligen inte så. Lågkonjunktur och fattigdom har visat sig minska brottsligheten, medan högkonjunktur och ökad levnadsstandard i stället har ökat brottsligheten. Vad detta beror på vet man förvånansvärt litet om. En sak är dock ganska klar, och det är att alkohol, thinner, narkotika och andra gifter spelar en betydande roll.

Sammangyttringen av folk i stora tätorter medverkar också till ökad kriminalitet. Anonymiteten i storstadsvimlet gör det lätt för kriminella element att syssla med skumraskaffärer och att hålla sig dolda. I glesbygderna däremot utövar människorna en omedveten kontroll på varandra, och den omständigheten är ju från brottsförebyggande synpunkt ytterligt välgörande. Avkristningen, bristfällig uppfostran i vissa hem och bristfällig undervisning om lojalitet mot varandra och mot samhället kan också vara orsaker till den ökade brottsligheten.

Det här är bara några synpunkter på ett mycket stort komplex. Brottskommissionen kommer säkert att peka på fler. Kommissionens uppgift är ju också att redan under vårriksdagen lägga fram förslag till motåtgärder, och av den anledningen skall jag inte gå närmare in på

sådana nu. Jag vill trots detta åberopa en motion från centerpartiet om en ytterligare ökning av antalet polismän utöver statsverkspropositionens förslag. En sådan ökning bedöms som ofrånkomlig för att klara nödvändiga insatser. Mot detta kan naturligtvis anföras att man bör vänta till dess brottskommissionens förslag föreligger, och det är givetvis riktigt, men från budgetsynpunkt kan det vara värdefullt att frågan tas upp redan nu.

En ökning av den fotpatrullerande polisen, som syns ute i dubbelpatruller, har en betydande brottsförebyggande effekt. Ökningen av fotpatrullerande polis i Stockholms city på senare tid har också visat detta. Härigenom tillgodoses även det trygghetsbehov som många människor känner mycket starkt i dag.

I den nyssnämnda motionen har vi dessutom pekat på exempel där samhällets insatser för att tillvarata den enskildes intressen har visat sig vara otillräckliga. Arbetsbalansen på utredningssidan är hög och upplärningsprocenten är inte tillfredsställande. Tillförs övervakningssektionen flera tjänster, måste också utredningssidan ökas. Ofta hör man frågan vad som händer efter ett polisingripande av övervakningspersonalen. Man tänker då främst på de sociala och kriminalvårdande åtgärderna, men dessförinnan måste en utredning verkställas, och den utförs av utredningspersonal vid kriminalavdelning eller i vaktdistrikt. Är den styrkan för liten i förhållande till övervakningsstyrkan, stoppas de efterföljande åtgärderna upp vare sig de är repressiva eller av hjälpsamt karaktär. Många negativa faktorer för såväl målsägande som misstänkta blir då resultatet.

Rekryteringsfrågorna inom polisen måste också uppmärksammas. Rekryteringen till Stockholm och storstadsområdena måste prioriteras, så att beviljade tjänster kan tillsättas. Det är dessutom mycket viktigt, och det tror jag också att man från ansvarigt håll nu insett, att polismännen ges ett moraliskt stöd i sitt arbete från statsmakternas sida. Ännu större rekryteringsproblem än de föreliggande kan eljest bli fallet. Bara tillsättningen av brottskommissionen har verkat i den riktningen. Så sent som i dag har jag fått bekräftelse på det från polismän i Stockholm.

Justitieministern har i årets statsverksproposition lagt fram förslag till reformer på kriminalvårdens område i stort sett med utgångspunkt i kriminalvårdsberedningens betänkande. Jag vill redan nu framhålla att det är med tillfredsställelse som vi inom centern konstaterar att utredningens förslag i huvudsak överensstämmer med våra egna åsikter om hur den framtida kriminalvården bör vara inriktad. Vilka försök man än gör genom ökad satsning på frivård och vård i öppna anstalter för att komma till rätta med lagöverträdare måste man en gång för alla göra klart för sig att intill dess att vetenskapen kan finna någon undermetod av medicinsk eller annan art kan samhällsskyddet endast vinnas till priset av frihetsberövande. De som visar total oförmåga att lojalt infoga sig i samhället måste finna sig i att bli omhändertagna till dess garantier skapas för att de kommer att föra ett laglydigt liv. Ett sådant system kan inte betecknas som inhumant. Det måste i stället vara humant att skydda värnlösa människor mot brott. Det kan också vara humant mot brottslingarna själva att inte frige dem vid en tidpunkt, då man säkert vet att de inte kommer att finna sig till rätta, att de inte vill eller kan leva

lojalt i frihet, eftersom de då bara kan förvärra det för sig.

Den som första gången i sitt liv undergår frihetsstraff bör avtjäna detta på en anstalt eller en inrättning där endast förstagångsintagna vårdas. Detta är angeläget för att förebygga att den intagne blir ännu mer fördärvad än han kanske tidigare var. Individuellt avpassade påföljder måste också eftersträvas. Samarbetet mellan de kriminalvårdande myndigheterna och sjukvården, skolan och arbetsmarknadsmyndigheterna är också nödvändiga förutsättningar för en god rehabilitering.

I vår kriminalpolitiska motion understryker vi också vikten av att man vid den konkreta utformningen av förslaget till kriminalvårdsreform verkligen försöker skapa garantier för att berörda myndigheter utanför kriminalvården är beredda att medverka och att ansvars- och kostnadsfördelningen blir klart formulerad så att man inte riskerar att hamna i ett tillstånd av allmän oklarhet och bristande handlingsförmåga som fallet i viss mån varit när det gäller narkomanvårdsområdet, vilket vi också framhåller i vår motion.

Det är meningen att man nu successivt skall övergå till ett anstalts-system med riksanstalter, lokalanstalter och öppna anstalter. När det gäller lokalanstalterna räknar man med att i utgångsläget disponera ca 25 småanstalter och att byggnadsbehovet omfattar ca 1 000 platser för en beräknad kostnad av 125 miljoner. Man beräknar att fördela dessa investeringar på en 15-årsperiod.

Inom centern är vi liksom kriminalvårdsstyrelsen kritiska mot denna långa uppbyggnadstid, om man verkligen vill åstadkomma något reellt med den här reformen. Den nya räjongindelningen kan inte heller komma till stånd så tidigt som man önskar, om tillräckligt antal lokalanstalter saknas. Man skulle kanske tvingas ha kvar det gamla systemet parallellt med det nya, vilket också kriminalvårdsstyrelsen framhållit, och det är ingen önskvärd utveckling.

AMS-medel borde kunna tas i anspråk vid vissa tillfällen, då sysselsättningen är låg på byggsidan. På så sätt kunde byggandet av lokalanstalterna påskyndas.

Genom att snabbare få i gång lokalanstalterna och genom en meningsfull behandling där kan man kanske nedbringa återfallsbrottsligheten och därmed göra betydande vinster både för samhället och för enskilda.

När det gäller rehabiliteringen av de intagna spelar skadeståndsfrågorna en ganska stor roll. Dessa har två sidor. Den ena är att man måste lösa skadeståndsfrågan för brottslingens offer. Utebliven ersättning skapar en klart negativ inställning från allmänhetens sida mot brottslingen, och detta skapar problem vid rehabiliteringen och utslussningen av brottslingen i frihet. Ett positivt mottagande är en av de största förutsättningarna för att återanpassningen skall lyckas.

Den andra sidan är hur stort skadestånd en brottsling skall ådömas. Döms vederbörande till så höga skadestånd att de inte inom rimlig tid kan betalas, så försvåras rehabiliteringen. Viljan att återgå till normala levnadsförhållanden och ordnat arbete minskar för den som under lång tid tvingas leva under hårt ekonomiskt tryck. Vi har ett förslag i vår motion om hur vi anser att den här frågan bör lösas, men jag hinner inte

nu ta upp hela den problematiken. Jag har bara velat peka på detta förhållande och är beredd att vid realbehandlingen återkomma.

Slutligen, fru talman, vill jag erinra om vikten av information om vår lagstiftning, speciellt om nyttillkomna lagar och förordningar. Medborgarna måste ges effektiv upplysning om de lagar och föreskrifter som gäller i samhället.

Från den 1 januari 1973 gäller t. ex. den nya körkortskungörelsen, som bl. a. stadgar att körkort alltid skall medföras under färd. Tidigare möjligheter att få uppvisa körkortet inom tre dagar har slopats. Denna bestämmelse har icke på ett tillfredsställande sätt trängt ut till allmänheten.

Samma är förhållandet om skyldigheten att ha övningskörningsskylt på fordon i samband med övningskörning, kanske främst i samband med den privata utbildningen.

Jag nämner bara detta som ett par exempel och hoppas på bättre information i fortsättningen, gärna med hjälp av TV.

Herr LIDGARD (m):

Fru talman! I går kväll var det ett program i TV som handlade om de starkt höjda premierna på bl. a. hemförsäkringar. Man intervjuade inledningsvis ett antal personer som sade, att de gärna ville ha en hemförsäkring. De ville ha det skydd som en hemförsäkring kunde erbjuda, men, sade de, vi har inte råd till det.

Det är naturligtvis en utomordentligt beklaglig situation när man har egendom som man vill försöka skydda mot stöld, brand och allmän skadegörelse och inte kan använda sig av till buds stående medel. Programmet fick, kanske oavsiktligt, en litet konstig vinkling därför att de man hade intervjuat om deras bekymmer var utlänningar som bor här i vårt land, troligen för gott. Det gav på något sätt intryck av att det var en speciell kategori som drabbats av de höjda premierna.

Vi vet ju alla att så inte är förhållandet. I varje fall vi som bor i storstäderna, i Stockholm, Göteborg, Malmö och omkring dessa centra, har upptäckt att våra hemförsäkringspremier under de tre senaste åren har stigit med uppemot 350 procent och att den självrisk som är förknippad med försäkringen har fördubblats. Vi har också upptäckt - om vi följt med, vilket jag är rädd för att väldigt många inte gjort och därför inte heller har prövat sitt försäkringsbehov - att försäkringarna har naggats i kanten. De täcker inte längre cyklar och inte vad försäkringsbolagen kallar stöldbegärligt gods som man har placerat i vinds- eller källarutrymmen. Försäkringsskyddet har också minskat genom att inte längre täcka skador på hushållsmaskiner. Det sistnämnda är det kanske inte så mycket att säga om.

Självriskens har fördubblats, den har stigit från 100 till 200 kronor, vilket kanske i och för sig inte är så anmärkningsvärt. Den fastställdes 1964 och bara inflationen, penningvärdeförsämringen, skulle ha medfört en höjning till i dagens penningvärde 180 kronor.

Premierna har emellertid nått en sådan höjd att det förtjänar att observeras och att man diskuterar vad man skall göra. Orsaken till behovet av premiehöjningar är uppenbar: antalet skadefall till följd av stölder och

inbrott har ökat kraftigt och värdet av stulna eller skadade föremål har vuxit i en sådan omfattning att de samlade försäkringspremierna inte längre täcker kostnaderna. Försäkringsbolagen redovisar miljonförluster på detta speciella område. Eftersom det är på det sättet att ett försäkringsföretag inte får täcka en förlust på ett område med överskott på ett annat område, har det inte funnits någon annan ekonomisk möjlighet än att höja premierna.

De höjda premierna har alltså sin grund i den starkt stigande brottsligheten framför allt i de stora städerna. Inom parentes kan nämnas att när man kommer längre ut i periferin, där brottsligheten inte är av samma omfattning, är hemförsäkringspremierna praktiskt taget oförändrade. Där kan man avläsa en direkt korrelation mellan brott och försäkringspremier.

Diskussionen i TV-programmet i går om vad man skulle göra åt premiehöjningen var intressant. Den var kanske också litet beklämmande. Man diskuterade nämligen endast tre olika möjligheter att komma till rätta med situationen. Man talade om ett förstatligande av försäkringsväsendet, man talade om möjligheten av att skapa ett statligt konkurrerande bolag och man talade om möjligheten av att ge t. ex. försäkringsinspektionen ett större inflytande när det gäller premiesättningen. Med andra ord: man gick i diskussionen helt och hållet ut från antagandet att premiehöjning var någonting som bara kunde vara beroende av låt oss anta dålig förvaltning i försäkringsföretagen eller kanske någon sorts storkapitalistisk önskan hos företagen att öka sin profit, för att använda ett uttryck som kanske någon känner sig bekant med.

Trots att man under diskussionen vid ett par tillfällen betonade sambandet mellan premierna och den ökade brottsligheten, var det ingen som kom på idén att även ett eventuellt förstatligat försäkringsväsende, ett statligt försäkringsbolag eller försäkringsinspektionen, skulle komma att lida under samma fördömelse som det privata försäkringsväsendet gör nu: stigande kostnader till följd av samhällets oförmåga att skydda medborgarna och bekämpa brottsligheten.

Litet närmare eftertanke måste säga varenda människa att denna samhällets oförmåga att ge skydd och trygghet kostar henne åtskilligt varje år bl. a. i form av höga försäkringspremier. Någon säger kanske: Ja, det kan ju vara hugget som stucket, om jag betalar en premie som är 100 kronor för hög eller om jag betalar 100 kronor i ökad skatt för att förbättra resurserna hos t. ex. polisen. Ja, jag vet inte om det är hugget som stucket. Har man en gång varit utsatt för inbrott och fått sitt hem vandaliserat, är man nog mera beredd och villig att betala vad det organiserade samhällsskyddet, dvs. polisen, skulle kosta än att med höga premier få skadorna botade. Det är som om det aldrig riktigt blev ens hem igen efter en sådan vandalisering. Fråga mig! Jag vet. Jag har upplevt hur det känns när vandalerna gått fram i ens bostad.

Nej, låt oss se de höga och pressande premierna i precis deras rätta sammanhang – då får vi kanske en förståelse för värdet av brottsförebyggande åtgärder och för en polisorganisation som har tillfredsställande resurser. Jag skall inte fördjupa mig ytterligare i vad jag kan mena med "tillfredsställande resurser". Vi har väl all anledning att vara tillfreds-

ställda med de åtgärder som har vidtagits från justitiedepartementet, och vad jag med detta anförande närmast vill, fru talman, är att i justitieuetskottets åtanke anbefalla de motioner som pläderar för en ytterligare ökning av polisorganisationen.

Det har ju visat sig att det hjälper att förstärka en sådan organisation som polisen. Låt mig med några ofullständiga siffror försöka ge en mycket liten bild av detta. År 1970 kämpade försäkringsbolagen med bilstölder till ett värde av ungefär 38 miljoner kronor. Året därpå hade denna summa stigit till 51 miljoner kronor. I detta läge började försäkringsbolagen själva i samband med polisen intressera sig för spanande verksamhet, för litet "detektiveri" på detta område, och man kunde avläsa ett resultat ganska omedelbart. Man lyckades återskaffa stulna fordon till ett värde av 1 miljon kronor - och vad som är ännu viktigare: man lyckades i någon mån bryta den stegring av kostnaderna som de nämnda siffrorna antydde. Kostnaderna höll sig för påföljande år på samma nivå som 1971, trots bilbeståndets tillväxt.

Låt mig så, fru talman, avslutningsvis i anslutning till de här funderingarna ta upp någonting som jag skulle vilja kalla en annexfråga. Jag nämnde att självrisken stiger under detta år från 100 till 200 kronor. Jag förmodar att det gäller i de allra flesta bolagen. Redan i nuläget, med 100 kronors självrisk, har det ju varit på det sättet att många människor inte har anmält den stöld eller den skada som de har varit utsatta för. Det är brott som aldrig har kommit med i brottsstatistiken, och vi kan väl utgå ifrån att när man nu höjer självrisken och alltså försäkringsbolagens krav på polisanmälan bortfaller för skador upp till 200 kronor blir det ytterligare en del brott som myndigheterna aldrig får kännedom om. Det har väl en viss betydelse för oss, när vi skall bedöma den allmänna samhällsutvecklingen, att vi känner den i alla dess detaljer. Här finns emellertid risk för att statistiken inte blir riktigt tillfredsställande. Jag förmodar att de som sysslar med detta kommer att ta hänsyn till det den gången siffrorna skall utvärderas. I varje fall hoppas jag det.

Vi kan konstatera att skadorna som hemförsäkringen är avsedd att täcka har ökat. När självrisken blir större, får försäkringstagaren mindre ersättning. Hur skulle det vara, om samhället hjälpte de skadelidande en smula, om var och en som råkade ut för en stöldskada eller inbrottskada fick i sin inkomstdeklaration göra avdrag för ett belopp som motsvarar självrisken, under förutsättning att han stöder saken med en polisanmälan? Då skulle man uppnå syftet både att få underlag för en något bättre brottsstatistik och att den enskilde medborgaren fick en viss kompensation för samhällets oförmåga att i nuläget skydda honom.

Fru BERGANDER (s):

Fru talman! Jag har för avsikt att i mitt anförande beröra frågor i samband med de direktiv som givits till den kommission som tillsatts för att utreda frågan om åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen.

Låt mig allra först få uttala min tillfredsställelse med det klara ställningstagande som statsrådet gör när det gäller de fortsatta insatserna

för genomförandet av den genomgripande reform som föreslagits inom kriminalvården i syfte att minska återfallsbrottsligheten och för att förbättra de dömdas möjligheter till en social anpassning.

Enligt mitt förmenande är det mycket angeläget att de ansträngningar som görs för att ge dessa en god bostad och ett arbete verkligen får framgång, eftersom detta är en förutsättning för att de straffade skall ha några reella möjligheter att undgå att återfalla i brott. Vi är också överens om att det är angeläget att skapa trygghet för våra medborgare till liv och egendom, likaså att de lagar vi har skall följas och att ge de myndigheter och personer vi satt att övervaka och ingripa i dessa sammanhang möjligheter att utföra sitt arbete. Med andra ord: Polisen bör få allmänhetens stöd i sitt ofta svåra och grannliga arbete.

Vi kan konstatera att våra större dagstidningar på rekommendation av TU nu vägrar att ta in "porrannonser" i fortsättningen. Om detta sedan kan innebära att vi ånyo får en ökning av gatuprostitutionen och i samband därmed ökade våldshandlingar är svårt att bedöma. I detta sammanhang kan jag ej underlåta att påtala det förhållandet att man aldrig hör talas om kundkretsens ansvar för denna hantering. Diskussionen förs endast omkring de prostituerade och deras ansvar.

Fru talman! Jag anser alltså att vad vi kan åstadkomma för att öka tryggheten för människorna i vårt land är positivt, men det får inte betyda att vi "städar" undan på ytan och sopar problemen under mattan. Vi får inte glömma bort att många av de problem vi nu har att brottas med i grunden också bottnar i bristande trygghet.

För den som under ett antal år haft insyn på den sociala sidan och kunnat följa olika fall har det klart framstått att det som i första hand legat till grund för de problem som uppstått bland barn och ungdomar är splittrade och otrygga förhållanden; denna iakttagelse har förstärkts efter det att jag nu också en tid som ledamot av interneringsnämnden läst ett stort antal handlingar, där samma mönster går igen. En otrygg och splittrad barndom, bristen på kärlek och omtanke går som en röd tråd genom dessa människors bakgrund.

Fru talman! Jag är inte ute för att försvara brott, men jag vill med mitt inlägg få sagt att även de grupper jag här har berört har rätt att få bli delaktiga i trygghet och omtanke från samhällets sida. Det har för mig känts angeläget att få framföra att det är på det förebyggande planet vi ändå måste satsa de största resurserna, och jag vet att det finns många som har samma uppfattning i den här frågan. 1968 fick vi ändringar i socialhjälpslagen, som ålade kommunerna att bedriva uppsökande verksamhet. Sådan har också bedrivits i varierande grad, i första hand bland handikappade och åldringar. Man kan bara beklaga att kommunernas resurser ej har medgivit en uppföljning på hela fältet. Därför anser jag att det skulle vara av värde om kommissionen tittar på eventuella möjligheter till försöksverksamhet i några kommuner och att den verksamheten bedrivs med statliga medel.

Jag föreställer mig att denna försöksverksamhet skall gå ut på

1. att finna lämpliga former för intim samverkan mellan socialvård och polis,

2. att vidga den sociala servicen till att omfatta hela dygnet med en stark ökning av fältverksamheten,

3. att ge stadsdels- eller kvarterspoliser ökad inblick i den sociala miljö de skall verka i samt

4. att i högre grad än nu ge skola och föreningar ansvar för barns och ungdoms fritid.

I detta anförande instämde fru Thunvall (s).

Herr ERNULF (fp):

Fru talman! Det märks på många sätt att det är valår i år. Verkningarna har spritt sig också till området för kriminalpolitiken, alltså frågan om åtgärder mot den ökade brottsligheten.

Under hela 1960-talet och under de nu gångna åren av 1970-talet avvisade regeringen envist oppositionens krav på effektiva åtgärder mot den pågående ökningen av brottsligheten. Antalet brott mot brottsbalken som kommit till polisens kännedom mer än fördubblades under 1960-talet och steg till över en halv miljon per år. Men trots denna stora ökning försökte regeringen bagatellisera det oroväckande i utvecklingen och vidtog bara helt otillräckliga åtgärder. Oppositionens krav avfärdades som oberättigade och dess kritik som överdriven.

En åtgärd som regeringen ändå vidtog var den stort upplagda kampanjen år 1969 mot narkotikalangningen. Den kampanjen gav till en början goda resultat men ebbade snart ut på grund av att regeringen inte ställde tillräckliga resurser till polisens förfogande.

En del punktinsatser har också företagits, t. ex. förra årets straffskärpning för de grövsta narkotikabrotten samt en del åtgärder mot flygplanskapningar och mot utländska terrorgrupper i Sverige. Dessa punktinsatser kan kanske, om man är välvillig, tas som tecken på att regeringen äntligen började få upp ögonen för vart utvecklingen var på väg i vårt land. Men så sent som i december förra året, alltså för mindre än två månader sedan, avtog socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna i förening oppositionspartiernas krav på en utredning eller beredning med uppgift att föreslå snabba och effektiva åtgärder för att minska den oroväckande stora brottsligheten, inte minst våldsbrottsligheten.

Det kom därför som en lika överraskande som glädjande nyhet, när regeringen den 3 januari i år lät meddela att den tänkte tillsätta dels en kommission för att snabbt föreslå konkreta åtgärder mot brottsligheten, dels ett centralt råd med uppgift att på litet längre sikt samordna samhällets insatser på det området. Tydligt har regeringen nu insett att oppositionspartiernas krav på åtgärder för att minska brottsligheten stöds av allt större grupper i samhället, inte minst bland dem som regeringen räknar som sina väljare.

Tyvärre kommer regeringens ändrade inställning inte till uttryck i statsverkspropositionen. På kort sikt är det nödvändigt att ge polisen ökade resurser så att den inte bara i efterhand kan ingripa och utreda begångna brott utan också kan fylla sin viktigaste uppgift – att förebygga och förhindra brottsliga gärningar.

Polischeferna hade begärt sammanlagt 2 270 nya tjänster. Länsstyrelserna prutade kraven till 2 200. Rikspolisstyrelsen följde regeringens direktiv om stor återhållsamhet i fråga om krav på nya tjänster och

prutade ytterligare till 1 060 tjänster, varav 760 polistjänster – alltså en sänkning med ungefär hälften av länsstyrelsernas krav. Vad blev då regeringens förslag i statsverkspropositionen? Jo, en ytterligare prutning till ungefär en femtedel av rikspolisstyrelsens minimikrav, dvs. man föreslog 215 nya tjänster varav 165 polistjänster.

Det hela är faktiskt – om jag som västgöte får använda det ordet – en västgötaklimax, vare sig det nu är justitieministern eller finansministern som bär ansvaret för den orimligt hårda prutningen.

Kanske kommer den ny tillsatta kommissionen med rimligare förslag. Men för att ge polisen de resurser den behöver är det inte nödvändigt med utredningar i kommissioner eller råd av olika slag. Det hela ger mig faktiskt anledning att fråga om regeringen verkligen menar allvar med sitt uttalade beslut att snabbt och effektivt motverka brottsligheten. – Eftersom jag till min glädje ser att justitieministern är i kammaren kanske jag kan hoppas på att få ett snabbt svar på den frågan. Regeringens kommission och centrala råd för brottsbekämpning får inte bli förevändningar för att uppskjuta de åtgärder som behövs nu genast och som kan vidtas utan ytterligare utredningar.

Vilka frågor bör då kommissionen och rådet ta upp? Ja, några förslag skall jag komma med. Kanske kan de föreslå en del åtgärder för att rationalisera polisarbetet. Måhända kan de på grundval av trafikmålskommitténs förslag om förenkling av polisens utredningsarbete och den försöksverksamhet som har bedrivits i något eller några polisdistrikt komma fram till förenklingar. Det skulle kunna minska eftersläpningen i polisutredningarna, så att ingripandena kan komma snabbare.

Jag hade tänkt ställa en fråga till justitieministern, om denna försöksverksamhet var avsedd att snart utvidgas, eftersom den enligt vad jag har hört har givit goda resultat, även om en del tekniska svårigheter återstår att klara. Jag vet inte om justitieministern möjligen är beredd att svara i dag; annars skall jag återkomma en annan gång.

Nu kommer i regel samhällets åtgärder i anledning av ett brott alltför lång tid efter brottet. Kanske kan man också hoppas att kommissionen kan påverka regeringen att bygga ut ett system med kvarterspolis, som känner invånarna och inte minst ungdomsgängen inom sitt område och kan svara för ordning och trygghet där. Det skulle innebära en satsning på förebyggande åtgärder, som ju alltid är att föredra framför ingripanden i efterhand.

En annan lösning som jag tycker att man borde pröva är att i ett större antal samhällen – även mindre samhällen – placera ut arbetsgrupper om några få polismän med samma uppgifter som kvarterspoliserna i de större städerna. Jag har själv sett vilka tråkiga verkningar ur ordningssynpunkt och även med hänsyn till spaning vid brott som uppstått på en del platser där man dragit in de gamla polisgrupperna.

En viktig uppgift för kommissionen bör också vara att studera den alltmer utbredda ungdomsbrottsligheten. Här är samhällets åtgärder för närvarande inte särskilt effektiva. När en ung människa har begått brott, även ganska grova sådana, vad händer då? Jo, då börjar ett långt och tidsödande utredningsarbete inom barnavårdsnämnden, som oftast har för små resurser för att arbeta snabbt. Sedan följer ett bollande av frågan

om åtgärder mellan barnvårdsnämnd, lokal åklagare och länsåklagare. Till sist kommer kanske frågan till domstol ett halvt år – ofta mer – efter brottet. Detta är inte ett tillfredsställande förfarande; det är varken effektivt eller humant. Här måste förfarandet ändras radikalt! Särskilt när brott har begåtts av ungdomar är det nödvändigt att samhällets åtgärder kommer så kort tid som möjligt efter brottet. Annars är det risk för att ungdomarna under tiden fortsätter att begå brott och kanske fastnar i kriminalitet.

På litet längre sikt måste huvudvikten i brottsbekämpningen, vare sig det är kommissionen eller det centrala rådet som skall föreslå åtgärder, läggas på förebyggande insatser, både därför att sådana åtgärder är mera humana och därför att de i längden är mest effektiva. Det har påbörjats ett samarbete mellan polis, barnvårdsorgan och skola. Jag vet att justitieministern har visat intresse för det samarbetet, och det är jag glad över. Jag vill gärna ge honom ett erkännande för det, eftersom det är ett viktigt samarbete. Men det är alltför ofullständigt och måste byggas ut i hög grad. I det samarbetet tror jag att man också skall koppla in föräldrarna på något sätt.

När det sedan gäller skolans roll får vi komma ihåg att eleverna i skolan för första gången möter det samhälle som de skall leva i som vuxna. Det är därför nödvändigt att de från början får vänja sig vid att följa givna ordningsregler och att uppträda hänsynsfullt och hövligt mot lärare, kamrater och andra människor. Om de inte får lära sig detta i skolan, då är det inte så underligt om de senare får svårigheter med att följa samhällets regler för sammanlevnaden mellan dess invånare. De bör också i skolan i högre grad än vad som nu sker få lära sig de viktigaste av samhällets regler. Här finns alltså plats för många reformförslag från kommissionen eller rådet.

En faktor som inte bör glömmas i detta sammanhang – särskilt när det gäller våldsbrottsligheten – är massmedierna, främst TV och biografernas filmer. Här måste man ta upp frågan om verkningarna av våldsinslagen, särskilt det s. k. underhållningsvåldet. Vi har ju tillgång till amerikanska och finska undersökningar på området, och vi har nu på senaste tiden som bekant fått en intressant svensk undersökning.

På litet längre sikt krävs säkerligen också åtgärder inom samhällsplaneringen, t. ex. i fråga om de ofta sammanträngda, sterila bostadsområdena, som kan vara härdar för brottslighet. Lokaler saknas för ungdomarna, ett naturligt umgänge mellan olika generationer kommer av olika skäl sällan till stånd, osv. Åtgärder mot alkohol-, narkotika- och thinnermissbruk behöver säkerligen också övervägas. Många andra frågor kan också behöva tas upp. Kommissionen och det centrala rådet kommer i vart fall inte att behöva sakna arbetsuppgifter. Sedan får vi se hur de olika politiska partierna kommer att ställa sig till de förslag som kan komma fram. Folkpartiet kommer i varje fall att fortsätta att arbeta för ett mänskligare samhälle även när det gäller att minska det onda som kriminaliteten utgör.

Fru talman! Jag har anmält att jag också vill ta upp en helt annan fråga, som inte har med kriminalpolitiken och rättsvården att göra men som i hög grad berör stora delar av den valkrets, Älvsborgs läns södra del,

som jag företräder här i riksdagen.

Till ett mänskligare samhälle hör att de människor som av olika anledningar inte vill bo i storstäder utan vill bo kvar på mindre orter också skall ha möjlighet att göra detta. Det är ju förresten en av de grundsatser som riksdagen fastslog förra året i sitt beslut om regionalpolitiken. Men om man menar allvar med sina löften att ge människorna denna valmöjlighet, då måste man också se till att en så viktig del av samhället som vägarna utgör fungerar på ett godtagbart sätt. För människorna och för näringslivet i södra Älvsborg är det två ting som alltför länge har försummats på detta område. Det ena är den sedan länge planerade men ständigt uppskjutna motorvägen mellan Borås och Göteborg. Det är inte bara fråga om nödvändigheten att få snabbare förbindelser med större trafikkapacitet. Det gäller också och i hög grad att snarast möjligt få bort de många farliga trafikfällorna på den nuvarande vägen, som gång på gång kräver nya offer i döda och skadade. Det är verkligen en angelägenhet av vikt för södra Älvsborg att motorvägen till Göteborg snarast kommer till stånd.

Den andra frågan gäller vägunderhållet. Det är väl sannolikt att underhållet av vägarna är mer eller mindre eftersatt i hela landet. Men jag har svårt att tro att bristerna på något håll kan vara värre än i Älvsborgs län. Jag minns hur glad jag blev när kommunikationsministern här i talarstolen förklarade att han ämnade efterkomma en uppmaning från mig att komma ned och på ort och ställe studera förhållandena. Han har också gjort det, och jag tror att han där konstaterade att mycket är eftersatt i fråga om vägunderhållet.

Ofullständigt underhållna vägar med en mängd direkt trafikfarliga sträckor är verkligen inte någon god regionalpolitik. Både för näringslivet och för de enskilda människorna, inte minst för skolbarnen i skolskjutsarna, är det nödvändigt med snara förbättringar. Folkpartiet har i en motion begärt anslag på tilläggsstat för förbättrat vägunderhåll i landet redan det första halvåret i år. Jag tror att de pengarna skulle bli väl använda. De skulle undanröja en del av de brister jag nämnde. De skulle också ge arbete åt fler människor, både direkt och genom beställningar av olika slag hos näringslivet. Med den arbetslöshet som vi nu har är det därför ur många synpunkter rimligt och klokt att just nu satsa på en upprustning av vägarna.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Fru talman! Remissdebatten i år har liksom debatterna de senaste åren kretsat huvudsakligen kring ekonomi och sysselsättningspolitik. Bedömningen från regeringens sida är nu, som åtskilliga gånger tidigare, att det förhoppningsvis utifrån skall komma impulser som stimulans för näringsliv och sysselsättning. Det blir mer rörande för varje gång att höra och läsa hur starkt beroende vi här i Sverige är av omvärlden och hur litet vi förmår av egen kraft. Jag förnekar naturligtvis inte vårt beroende av omvärlden — jag tycker bara att det kontrasterar så skarpt mot det hurra-vad-vi-är-bra-budskap som vi fick höra så länge högkonjunkturen varade och sysselsättningen var hög och god.

Fru talman! Jag kommer fortsättningsvis att använda de minuter jag

Nr 16

Torsdagen den
1 februari 1973

Allmänpolitisk
debatt

antecknat mig för till att säga några ord om jordbruk – måhända inte om jordbrukspolitiken i dess egentliga bemärkelse utan snarare om jordbrukets roll och betydelse i den förhandenvarande situationen. Jag gör det av två skäl – eller kanske flera. Först och främst finns det i detta läge, med förmodligen långvarig och kanske permanent sysselsättningsbrist i landet, skäl att erinra om att också jordbruket är en sysselsättningsfaktor att räkna med. Vidare ifrågasätter inflytelserika kretsar och politiker – kanske främst de senare – inför den pågående jordbruksutredningen tydligen på nytt inte bara jordbrukets omfattning utan också huruvida jordbrukarna skall ha fortsatt rätt till överläggning om prissättningen på jordbrukets produkter.

Det finns i detta sammanhang skäl att återföra i minnet den debatt som fördes om jordbruket före 1967 års beslut i jordbruksfrågan – detta inte därför att det kan vara fruktbarande att upprepa den utan snarare därför att vad som den gången sades från regeringens sida beträffande de allmänna näringspolitiska förutsättningarna inte har slagit in. Vill man uttrycka sig drastiskt skulle man snarare kunna säga att det har blivit tvärtom. Det fördes den gången vad man skulle kunna kalla en övergripande näringspolitisk debatt i anslutning till jordbruksfrågan som gick ut på att jordbruket skulle inordnas i den allmänna näringspolitiken. I och för sig finns det inte så mycket att erinra mot detta synsätt under förutsättning att man här gör en tillräckligt långsiktig och riktig avvägning och värdering och att man också beaktar den särställning och betydelse som jordbruket har och måste tillerkännas om det skall kunna fungera såsom näring.

Det krassa resonemang som man den gången förde utmynnade i att varje nedbantning av jordbruksproduktionen eller nedläggning av jord som kunde göras var ur samhällsekonomisk synpunkt fördelaktig. Varje människa som man samtidigt kunde frigöra betraktades också som en plusfaktor, enär hon alltid kom att därefter göra en insats som gav ett större tillskott till bruttonationalprodukten. Allt detta kallades med ett då bevingat ord för bättre resursanvändning.

Det fanns också – låt vara att det inte blev riksdagsbeslut – ännu mer långtgående propåer om att med ekonomiska medel forcera denna jordbrukets nedbantningsprocess i akt och mening att snabbare frigöra folk och således också göra vinsterna än större och snabbare. Jag noterar helt naturligt med tacksamhet att det inte var majoriteten inom det socialdemokratiska partiet som stod bakom dessa synpunkter. Det finns också skäl att påminna om exempelvis förslaget att lägga ned den svenska sockerbetsproduktionen.

Hurdan är då situationen i dag och hur kommer den att se ut framöver? Som jag tidigare sagt dominerar sysselsättningsfrågorna den politiska debatten och har gjort så sedan två år tillbaka. Det är kanske inte så märkvärdigt, därför att det finns ju för närvarande 200 000 människor i det här landet som antingen är arbetslösa eller sysselsätts genom arbetsmarknadspolitiska insatser – beredskapsarbeten eller omskolning. Härtill skall också läggas ett inte så litet antal människor som uppbär det s. k. äldrestödet. Huvudorsaken till att de får äldrestöd är naturligtvis för flertalet av dessa människor – bristen på arbete. Det är en allt annat än ljus situation.

Hur ser då situationen ut framöver? Ja, inte heller den är särskilt ljus. Av åtskilliga enkäter att döma kommer en konjunkturuppgång att endast måttligt påverka sysselsättningen. Det kan på goda grunder antas att de investeringar som på senaste tid gjorts inom näringslivet till övervägande delen är arbetskraftsbesparande investeringar som företagits i akt och mening att hålla kostnadsstegringarna tillbaka. Till detta kan sedan läggas att kombinationen 30-procentigt investeringsavdrag och höjd löneskatt måste verka dubbelt i den riktningen. De i ordets verkliga mening offensiva investeringarna är säkerligen av liten omfattning. Jag tror att man kan fastslå det med ganska stor säkerhet. Detta är ingen ny företeelse, men resultatet har sysselsättningsmässigt inte förmärkts så länge den offentliga sektorn har ökat starkt. Men den märks så mycket mer när man nu också där har slagit till bromsarna.

I detta läge, mot denna bakgrund och under dessa förutsättningar finns det anledning att omvärdera jordbruksnäringens betydelse. Vi behöver ett jordbruk som producerar det nödvändigaste av allt, nämligen livsmedel, i tillräcklig omfattning. Men det skall också sägas att jordbruket i vårt land därtill fyller många andra funktioner och att det inte minst har betydelse från sysselsättningssynpunkt. Även om jordbruket i dag på grund av en fortgående och snabb rationalisering direkt inte sysselsätter mer än fem procent av den yrkesverksamma befolkningen, eller knappt det, bör det dock beaktas att den indirekt berörda sektorn är två till tre gånger större.

Mot denna bakgrund kommer också de s. k. exportförlusterna på jordbruksprodukter i en annan och riktigare dager. Först bör det sägas att en inte obetydlig del av exporten är försakad av en motsvarande import, som är en konsekvens av det system med fri import som tillämpas i vårt land. Nettoexporten är betydligt mindre, men även den måste vara samhällsekonomiskt försvarbar, eftersom vi för den exporten utnyttjar i bruk varande naturtillgångar och investeringar som inte har någon alternativ användning och som det också från andra synpunkter finns anledning att bruka och vårda. En utebliven jordbruksexport skulle för övrigt också försämra vår handelsbalans, såvida inte de frigjorda resurserna kan sättas in i lönsamma exportnärings, vilket knappast synes vara realistiskt att tänka sig för närvarande.

Fru talman! Som jag inledningsvis framhöll har jag aktualiserat dessa frågeställningar inte minst därför att man kan spåra ansatser till att på nytt tända en debatt av det slag som vi hade i mitten på 1960-talet. Jag tror att detta skulle vara olyckligt från många synpunkter. Människorna inom denna näring behöver lika väl som andra yrkesgrupper arbetsro, lugn och tillförsikt för framtiden. Endast med någorlunda klar sikt framåt kan jordbruksnäringen fungera optimalt. Inte heller andra samhällsgrupper tjänar på tvära kastningar inom jordbruksnäringen.

Från dessa utgångspunkter är det tacknämligt att konstatera, att direktiven till 1972 års jordbruksutredning – i varje fall som jag tolkar dem – ger utrymme för en positiv och förutsättningslös bedömning av läge och förutsättningar, åtminstone på vissa avgränsade områden. Jag skulle dock gärna ha sett att detta gällt i vidare bemärkelse.

Vad som däremot oroar mig är framför allt ett utspel som på senare

tid har gjorts i tidningen Byggnadsarbetaren av en framstående fackförbundsordförande och ledamot av Sveriges riksdag. Jag apostroferar honom därför att jag meddelat honom att jag kommer att bemöta honom.

Redan innan utredningen hunnit se på frågan om jordbrukets framtid i någon större utsträckning konstaterar han tvärsäkert: Aldrig mer ett långtgående jordbruksavtal, aldrig mer en inflationsregel och kanske aldrig heller något mer jordbruksavtal! Med det beskedet lär väl utredningen kunna spara åtskillig tid genom att inte djuploda det område som jordbruksministern i sina direktiv har sagt att utredningen skall analysera.

Det är som jag ser det synnerligen anmärkningsvärt att få höra sådana tongångar i tider då kraven på inflytande, demokrati och insyn inom skilda områden ställs högre och högre. Jag kan förstå dessa krav på insyn, men låt mig uttala en stilla förvåning över att samtidigt som dessa krav ställs träder en mäktig förkämpe för denna demokratiseringsprocess fram och dikterar hur en annan yrkesgrupp skall ha det, ja, t. o. m. ifrågasätter denna grupps rätt till överläggningar i enlighet med hävd och praxis. Jag tycker det rimmar ganska illa med de vackra inledningsord som statsminister Palme yttrade vid denna debatts början om solidaritet inte bara över gränserna utan också innanför gränserna.

Jag kan inte underlåta att avslutningsvis citera ett litet avsnitt ur den ledare jag avser. Där står det: "Meningen med ett avtal är ju att de avtalsslutande parterna gemensamt skall försvara och förklara avtalet när dess konsekvenser kritiserar. Det får fackföreningarna och arbetsgivarna göra när t. ex. låglönepåslag medför prishöjningar, men bönderna har svikit på den punkten."

Jag är själv engagerad i böndernas fackliga organisation, och jag kan inte se annat än den har försvarat detta avtal. Jag tror att den också kommer att göra det.

I detta anförande instämde herr Johansson i Holmgården (c).

Herr LEUCHOVIUS (m):

Fru talman! Först bara några ord om regionalpolitiken, som har berörts av ett flertal talare i den här debatten. Låt mig först för att spara tid instämma i de synpunkter som herr Börjesson i Falköping tidigare anförde när det gäller länsfrågorna. Jag vill bara tillägga att vi skaraborgare ibland känner oss en aning besvikna över att ständigt på olika områden bli förbigångna av myndigheterna när det gäller satsningar på vårt län. Skaraborgs län har förmånen att vara en både geografiskt och befolkningsmässigt väl sammansatt enhet med ett flertal medelstora tätorter med Skövde som centrum. Men vi saknar en storstadsmetropol som en del andra regioner har men som man i dag i stor utsträckning vill komma ifrån.

Skövde har såväl i länsplanen som i den regionalplan som riksdagen antog i höstas utsetts till primärt centrum men är som sådant det enda i landet som inte fått någon utlokaliserad statlig verksamhet eller högre utbildning, som vi så länge arbetat för att få till länet. Vi tycks ligga på

fel sida om både Vättern och Vänern. Skövde har i dag en befolkning på 45 000 invånare, men avstånden till angränsande tätorter är ganska små. Inom tre mils radie bor 120 000 människor och inom fyra mils radie ca 170 000. Avstånden är åtminstone tidsmässigt mindre än i många av våra storstäder.

Länet har varit och kommer också i fortsättningen att bli ett betydande jordbrukslän, och som sådant har det fått vidkännas samma strukturomvandling som andra liknande län. Antalet sysselsatta inom jordbruket har under en femårsperiod minskat från 24 000 till 16 000. Men tack vare vårt näringsliv – decentraliserat, aktivt och framåtsyftande – har nya arbetstillfällen skapats. För oss i länet verkar det ibland som om detta vore till nackdel, eftersom vi inte fått del av de lokaliseringar som andra län begåvats med.

Fru talman! Efter detta lilla konstaterande vill jag gå över till det ämnesområde som vi nu debatterar. Jag vill då inledningsvis framföra några synpunkter på frågan om moms på livsmedel. Det saknas inte kritik mot jordbruket för att priserna på livsmedel stiger. Mera sällan klargörs det att de senaste årens prisstegringar i allt väsentligt orsakats av inflationen, alltså av regeringens ekonomiska politik.

Enligt jordbruksavtalet skall jordbrukarna ha kompensation i efterhand för de kostnader inflationen medför. Jordbrukarna kan inte under löpande avtalsperiod tillgodogöra sig de möjligheter som marknaden erbjuder i form av prishöjningar och löneglidningar. Inflationsregeln ger således kompensation för att jordbrukarna förbundit sig att hålla vissa priser under en treårsperiod. När avtalet ingicks ansåg man det utgöra ett viktigt led i strävandena att uppnå prisstabilitet. Men hur har det gått? Priserna på dagligvaror har stigit – dock inte mer i vårt land än i andra jämförbara länder, något som finansministern också påpekar i årets finansplan.

Orsaken till prisstegringarna är alltså inflationen – inte kostnadsökningar inom jordbruket. Skulden till prisstegringarna ligger följaktligen hos regeringen och inte hos jordbrukarna. Det kanske därför klingar litet illa, inte bara i jordbrukarnas öron, när man på en del håll anser att det inte bör träffas fler treårsavtal och inte heller något mer avtal om en inflationsregel. Till detta kan bara sägas att det för jordbrukarnas del inte är avgörande att de får fleråriga avtal. Huvudsaken är att avtalen ger innehåll åt riksdagens principbeslut att jordbrukarna skall kunna känna samma garanti för ekonomisk och social trygghet som andra näringar erbjuder.

En inflationsregel är inte heller nödvändig om statsmakterna kan garantera ett stabilt penningvärde. Finansministern går in med en prognos på fem procents höjning av konsumentpriserna under nästa år. Även i övrigt tycks regeringen vilja föra en fortsatt inflationspolitik. Under sådana förhållanden kan jordbrukarna inte gärna förmenas att kräva en garanti mot denna inflation.

Av de senaste årens höjning av priserna på livsmedel, 3 miljarder, har distribution och förädling tagit lejonparten. Dessutom har momsen tagit 1,1 miljard. En mindre del – knappt hälften – av momsen eller 400 miljoner har tillfallit jordbrukarna-producenterna. Detta bör kanske konsumenterna få reda på.

Nr 16

Torsdagen den
1 februari 1973

Allmänpolitisk
debatt

Fru talman! Jag har velat framhålla detta för att göra klart att vi bör gå in för en differentierad moms. Ju högre livsmedelspriser vi får desto orimligare ter det sig att finansministern varje gång det blir fråga om en höjning skall plussa på ytterligare. Vårt förslag att slopa momsen på mjölk och grädde för att skydda konsumenterna mot regeringens inflations- och skattepolitik är därför, som vi ser det, en bättre väg för framtiden än att höja skatten på andra produkter.

Så till rationaliseringspolitiken. Fortfarande gäller den principen att stöd skall utgå endast till s. k. fullständiga jordbruk. Vissa avsteg har visserligen gjorts i fråga om mjölkproduktion, men principen består fortfarande. Är det något som de senaste åren lärt oss, så är det att vi inte skall utdöma de mindre jordbruken – familj jordbruken, deltid jordbruken och de kombinerade jord- och skogsbruken.

Deltid jordbruken utgör en stabiliserande del av det svenska jordbruket. Småjordbruken måste också tillmätas betydelse från sysselsättnings synpunkt, framför allt i ett perspektiv där fortsatt hög arbetslöshet inte kan uteslutas.

Enligt vår mening utgör deltid jordbruken samt de kombinerade jord- och skogsbruken en för svenska förhållanden väl lämpad form för det framtida lantbruket. Det är därför viktigt att de kommer i åtnjutande av ett ökat jordbrukspolitiskt stöd. Genom riksdagens regionalpolitiska beslut 1972 att öka stödet till basnäringarna jord- och skogsbruk kan en förbättring väntas för dessa jordbruk inom stödområdet. Enligt vår mening är det dock nödvändigt att se dessa jordbruksproblem också i ett större sammanhang. Rationaliseringsstödet i allmänhet bör sålunda ges en bredare och mera generös tillämpning. Detta gäller även efter riksdagens beslut om stöd till begränsat utvecklingsbara jordbruk. Vår linje är därför att man på ett bättre sätt än för närvarande måste underlätta för dessa jordbruk att inte bara överleva utan att också få en framtid.

Förra året aktualiserades på allvar möjligheterna att övergå till en s. k. lågprislinje. Vi föredrar att kalla den för skattelinjen, eftersom den skulle innebära att vi betalade en betydande del av livsmedelsutgifterna via skattsedeln. Man räknar i dagsläget med att en övergång till skattefinansiering av livsmedel skulle kosta 3–4 miljarder kronor. Dessa pengar skulle vi alltså behöva höja skatten med.

Jag har svårt att tro att någon i regeringen umgås med planer på att höja skatterna med dessa belopp. Det bör vara uteslutet att lägga nya och ökade bördor på företagen. Det bör vara lika uteslutet att höja skatterna för de enskilda människorna, som redan nu dignar under skattetrycket. Bara mot den här skattebakgrunden förefaller skattelinjen vara endast ett teoretiskt problem.

Man skall också ha klart för sig att andra länder i Västeuropa i stort sett håller fast vid prislinjen. Vidare måste man ha klart för sig att skattelinjen medför negativa konsekvenser för hela det svenska jordbruket och samtidigt då för landsbygden. Skall vi här i Sverige även fortsättningsvis sträva efter att behålla en levande landsbygd, vilket är önskvärt bl. a. från miljö- och landskapsvårdssynpunkt, är det nödvändigt att vi håller fast vid prislinjen även i framtiden. Vi kan för övrigt inte klara det svenska samhällets ekonomiska problem genom att gå in för en

invecklad och kostsam – och allt övergripande – subventionering av obehagliga kostnader, som alla har sin grund i en felaktig ekonomisk politik, i en inflationspolitik.

Detta, fru talman, var några synpunkter på en del av de problem som svenskt jordbruk i dag brottas med. Jag har inte berört lönsamhetsproblemet, som jordbruket delvis har gemensamt med annan mindre företagsamhet. Jag har inte heller tagit upp kapitalförsörjningen, som tidigare berörts av herr Krönmark, vars synpunkter jag delar. På den korta tiden går det inte att svepa över ett alltför stort fält, och jag har därför gjort dessa begränsningar.

Jag vill dock sluta med den deklARATIONEN att det är nödvändigt att vi för en sådan jordbrukspolitik här i landet att nedrustningen av det svenska jordbruket under 1960-talet, och framför allt under decenniets senare år, ersätts av en upprustningspolitik, så att det blir attraktivt för unga, dugliga människor att satsa på jordbruk. Näringen står nämligen inför rekryteringsproblem. Dessa kan inte lösas, om vi för en negativ jordbrukspolitik.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Fru talman! Att få till stånd en saklig jordbruksdebatt i detta land har alltid varit besvärligt. Vid prisökningar på livsmedel har man från visst håll ensidigt skjutit in sig på livsmedelsproduktionen. Men att analysera hela problematiken, att gå in i de olika leden i framställningen av livsmedel och göra sig underrättad om vad som sammantaget medverkar till ett livsmedels slutliga pris, det gör man inte, utan i de mest extrema fallen utmålar man jordbrukaren som nära nog en belastning för samhället.

Här har förut nämnts Byggnadsarbetareförbundets ordförande Knut Johanssons litania i tidningen Byggnadsarbetaren häromdagen. Jag vill helt instämma i vad herr Kristiansson i Harplinge här har sagt. Jag tycker det är svagt av Knut Johansson att han inte är med här i kväll, när han verkar så intresserad av jordbruk. Han visste ju att vi under en särskild rubrik på talarlistan skulle ta upp jordbruksproblemen. Utöver vad herr Kristiansson sagt vill jag bara säga följande.

Vi har i dag en inte obetydlig arbetslöshet inom byggnadsfacket, men därför är det väl ingen som är beredd att skriva nedlåtande om den yrkesgrupp som är verksam i en för tillfället något mättad byggnadsmarknad. Det kommer naturligtvis att reda upp sig med arbete även för denna grupp.

Men det är inte bara tidningen Byggnadsarbetaren utan också andra tidningar som i dessa dagar agerar i jordbruksfrågan.

Den socialdemokratiska tidningen i mitt län hade häromdagen en underledare, där man citerade ur TCO-tidningen att den svenske konsumenten fick lägga ner en alltför stor del av sin inkomst på livsmedel. Vidare anfördes exempel från USA och Canada. Medan man i Sverige lade 20 procent av den totala privata konsumtionen på livsmedel var andelen i USA och Canada 18,3 respektive 19,3 procent. Det tyckte skribenten i TCO-tidningen var en avsevärd variation – det finns tydligen olika värderingar när man använder ordet avsevärd.

Men det finns för den delen även borgerliga tidningar som kallar utlösningen av inflationsregeln för statsbidrag till bönderna. Sanningen är emellertid att vi har en kraftig kostnadsstegring här i landet – herr Leuchovius har nämnt detta – och den fördyrar inte minst produktionsleden inom jordbruket. Det måste helt naturligt även slå ut på färdigproducerade livsmedel, men vi bör väl vara så upplysta i detta land att vi vet att alla leden i livsmedelsframställningen bidrar till prisstegringen. Jag läste häromdagen en rapport från Jordbrukets utredningsinstitut, där man framhöll följande: Utgår man från 1966–1967 som bas för priserna, har kostnadsökningen för jordbruksbaserade livsmedel fram till och med 1971 varit ca 3 miljarder kronor. Det låter mycket, men vi skall här se fördelningen. Jordbruket fick 400 miljoner kronor. Momsen tog 1,1 miljard, förädlingsled och distribution tog resten, ca 1,6 miljarder. Här ser vi proportionerna.

Så har vi då de som talar om världsmarknadspriset på livsmedel och vilkas slutargumentering blir att vi skulle importera mera. För det första är det ett känt faktum att världsmarknadspriset inte är något spikat pris. Det är ett pris som kommit till av flertalet fall överskottskvantiteter från olika länder. Priset är fluktuerande, och skulle vi bli beroende av ett relativt stort importbehov, så var säker på att säljarländerna skulle utnyttja tillfället på ett för svenska konsumenter ofördelaktigt sätt. Om vi ser på världsmarknadspriset från oktober 1971 till oktober 1972 har det stigit med 11,3 procent. Här har höjningen speciellt gällt socker och spannmål.

Men jag vill naturligtvis inte på något vis argumentera som om vinden i detta land blåser mot jordbruket. Det gäller visst inte den överväldigande delen av det svenska folket, för den har förståelse och har i stället en positiv inställning.

Genom en fortgående snabb rationalisering och effektivisering har antalet sysselsatta inom jordbruket reducerats till omkring 4–5 procent av den yrkesverksamma befolkningen. Denna siffra ger emellertid inte en rättvisande bild av jordbrukets betydelse för vårt land, vare sig från samhällsekonomiska eller andra synpunkter. Det är också någonting som Axel Kristiansson har nämnt. Man torde kunna räkna med 15 à 20 procent av de yrkesverksamma som på ett eller annat sätt är verksamma i det svenska jordbruket.

Jag vill så gå över till uppbyggandet av jordbruksfastigheter och med andra ord något tackla rationaliseringskungörelsen. Vid 1967 års riksdagsbeslut angående jordbrukspolitiken rådde enighet om att rationaliseringsstödet skulle syfta till att göra jordbruksfastigheten så effektiv som möjligt. Men majoriteten hade en ensidig inställning, då man sade att stödet endast skulle utgå till jordbruksföretag som äger eller kan förutses inom en nära framtid få förutsättningar för rationell jordbruksdrift. Tillämpningen har sedan blivit ännu mer restriktiv än vad man med denna ordalydelse kunde förutse. Större jordbruksenheter har till mycket stor del lämnats företräde till rationaliseringsstöd, medan mindre och ibland även förhållandevis stora familjejordbruk förvägrats stöd i vissa områden av landet. Detta har haft en negativ inverkan på jordbrukets utveckling. Det är min fasta övertygelse att även de mindre jordbruken i stora delar

av vårt land kommer att ha ett berättigande i framtiden. Det är även min uppfattning att det kombinerade jord- och skogsbruket skall stimuleras. Vi får ej heller vara främmande för att kombinationen mindre jordbruk med annan sysselsättning för många människor är ett önskemål och i framtiden en nödvändighet.

Genom ändringar som efter hand gjorts av rationaliseringsbestämmelserna har vissa begränsade möjligheter öppnats för det mindre jordbruket att få statligt stöd till investeringar i företaget. Jag anser det klart motiverat att företa ytterligare uppjukningar i dessa bestämmelser. Det beslut som riksdagen fattade i fjol om stöd till miljövårdande insatser och insatser till stöd för mjölkproduktionen vid de s. k. övergångsjordbruken har mottagits lyhört av jordbrukarna. Jag anser att man är alltför restriktiv att ge stöd till dessa mindre företag. Därför har vi i motion föreslagit en generösare tillämpning. Bl. a. har vi föreslagit att minimiinvesteringssumman ej skall behöva uppgå till 10 000 kronor, utan det bör räcka med 5 000 kronor. Det har också visat sig att tillämpningen som regel blivit att där brukaren är ägare har stöd givits men ej till en arrendator. Detta tycker vi är fel. Genom den tilltagande mekaniseringen förvandlas allt fler jordbruk till deltidjordbruk. Produktionen från dessa jordbruk är också nödvändig för upprätthållande av en tillräcklig livsmedelsförsörjning. Jag vill instämma med vad min partiledare, herr Fälldin, i går sade om betydelsen av det kombinerade jord- och skogsbruket. All erfarenhet visar att denna typ av företag har mycket stora fördelar, och det finns anledning att mycket bestämt avvisa alla slag av åtgärder och reformer som syftar till att bryta sambandet mellan jord- och skogsbruk och försvåra driften av sådana företag. Företagsformen jordbruk-skogsbruk, speciellt av typen familjeföretag, är också den säkraste garantin mot att den teknik med mycket stora kalytor som nu introducerats inom storskogsbruket vinner allmän utbredning. Denna teknik kan få ytterst allvarliga konsekvenser ur ekologisk synpunkt och är ett svårt hot mot det rörliga friluftslivet för vilket dessa kalytor är helt oanvändbara under mycket lång tid.

Reglerna för rationaliseringsstöd är för närvarande klart ofördelaktiga för de kombinerade företagen genom den verklighetsfrämmande uppdelningen i en jordbruks- och en skogsbruksdel. Detta synsätt måste bort och ersättas av en helhetssyn på företagen. Jag anser därför att vid bedömningen av den ekonomiska bärigheten för att erhålla rationaliseringsstöd skall skogs- och jordbruksdelen vid sådana kombinerade företag beaktas tillsammans. Jag vill också upprepa kravet på sådana ändringar i gällande bestämmelser att det blir möjligt för enskilda personer att få statligt stöd för förvärv av rena skogsbruksföretag.

Genom de ändringar av jordförvärvslagen som skett under senare år och genom de stora markförvärv som gjorts av kommuner, byggnadsföretag och andra liknande kapitalstarka köpare har markpriserna drivits i höjden på ett sätt som ur jordbrukets ekonomiska synpunkter är olyckligt. Jordpriserna överstiger för närvarande, på grund av dessa köpares inträde på marknaden, avsevärt det avkastningsvärde som marken har för jordbruksändamål. Detta innebär oöverstigliga hinder för många unga människor att etablera sig inom jordbruket, eller också medför det

stora risktaganden. Det innebär att redan etablerade eller mera väl-situerade personer, företag och kommuner har ett övertag då det gäller konkurrensen om salubjuden jordbruksjord. För den framtida rekryteringen av unga och dugande människor till jordbruket är denna situation beklaglig.

Jag träffade häromdagen en person som är väl insatt i de här frågorna. Han sade att på det senaste halvåret har markpriserna stigit med 25 procent. Det är en mycket hög siffra.

Effektivisera, rationalisera, bli större! Ja, det är uppmaningar som det senaste decenniet präntats in i den svenska jordbrukarkåren. Rationaliseringsorganen och regeringsledamöter har här inte sparat någon möda att driva på. De har blivit bönhörda, jordbrukarna har varit villiga. De har rationaliserat, jordbruken har blivit större – man har fått större areal att bruka. Ingen kan väl vara emot en utveckling i den riktningen. Det ligger ju liksom i tiden med andra näringar. Men jag finner ingen anledning att rusa i väg i en än snabbare takt. Vi borde i stället stanna till och fundera vart det bär hän.

De som i mitten av 1960-talet ropade att inom jord- och skogsbruk fanns en arbetskraftsreserv, som snabbt skulle tas till vara, kan i dag inte förfäktas samma sak. Hur det är med det påståendet i dag är väl klart för oss alla. Arbetslösheten talar sitt tydliga språk.

Jordbrukets utredningsinstitut har nyligen kommit ut med en rapport som visar att var femte jordbrukare är handikappad. Det är en alarmerande rapport. Så någon mera arbetskraft till andra näringar är bl. a. av den anledningen knappast att räkna med.

Den tekniska utvecklingen har naturligtvis hjälpt jordbrukaren att sköta större enheter. Det har till viss del underlättat arbetet, men påfrestningarna i dag är påtagbara. Jordbrukarnas situation är i dag inte bara fysiskt utan också psykiskt påfrestande. I de rationaliserade lantbruken med högt uppdriven arbetstakt och ekonomisk press blir företagarnas stressproblem alltmer kännbara.

Herr STADLING (s):

Fru talman! Jag har anmält mig till den här debatten för att lägga några synpunkter på vissa frågor som berör det norrländska skogsbruket. Jag tänkte beröra arbetsmarknadsläget och de bekymmer som rationaliseringen medfört, avverkningsmetoder och förnyrningsåtgärder. Eftersom tiden är begränsad kan det bara bli en rapsodisk översikt över de problem jag vill redovisa.

När frågan om arbetsmarknadsläget och den negativa utveckling som framför allt drabbat Norrlands inland varit uppe till debatt har man från vissa håll velat göra gällande att denna utveckling varit en följd av en felaktig politik från regeringens sida. Man har i den debatten nästan helt förbigått den utveckling som skett inom både jordbruk och skogsbruk. Den rationaliseringsprocess som ägt rum, framför allt på skogsbrukets område, är ju revolutionerande. Mekaniseringen på detta område har inneburit att ca 80 procent av skogsarbetarkåren bortrationaliserats. Några aktuella siffror kan vara intressanta.

Inom det privata skogsbruket och småföretagen finns mindre pålitlig

statistik, men trenden är i stort densamma som redovisas av våra större företag, SCA och domänverket. 1960 hade SCA och domänverket nästan lika många anställda i de fyra nordligaste länen. Då hade domänverket ca 6 380 man och SCA ungefär lika många eller 6 300. Totalt arbetade då ca 40 000 man inom det norrländska skogsbruket. År 1970, alltså tio år senare, var siffran för domänverkets del nere i 2 700 man och för SCA 3 600 eller totalt ca 20 000 man, en minskning under tioårsperioden med ca 50 procent. År 1980 visar prognosen att domänverket har ca 1 500 man och SCA ungefär samma antal anställda. Totalt får man väl då räkna med att endast mellan 6 000 och 7 000 man arbetar inom hela det norrländska skogsbruket. En reduktion således från 40 000 man år 1960 till ca 7 000 man år 1980 eller ca 80 procent på en 20-årsperiod.

Detta är faktiskt läget i ett nötskal och utgör tungt vägande skäl till den utveckling som drabbat Norrland. Jag har inte påtalat denna rationaliseringsprocess som en kritik mot skogsarbetsgivarna. Vårt förbund har accepterat denna omställning därför att den har betytt en gynnsammare löneutveckling för de anställda. Men jag har velat nämna dessa siffror som en förklaring till de problem vi har fått på arbetsmarknaden där uppe.

Rationaliseringen och mekaniseringen har även medfört andra problem, som ofta varit uppe till debatt här i kammaren. Mekaniseringen har bl. a. lett till att den konventionella avverkningsmetoden måst frångås. I stället för normala gallringar i bestånden har man på grund av mekaniseringen övergått till kalavverkningar.

Kalhyggesbruket är ingen ny företeelse i vårt land. De som började i skogen under 1920- och 1930-talen vet att även då avverkades skog genom kalhuggning. Var och en av de avverkade kalytorna var givetvis mindre då än nu. Detta beror på att effektiviteten i avverkningsarbetet var mycket låg gentemot den nuvarande. Tekniken har som bekant gått raskt framåt under senare decennier, vilket medfört en koncentrerad arbetsobjekten, och därmed blir behandlingsytorna större.

Låt oss gå tillbaka i tiden. När kolonisationen av det här landet skedde fann sig nybyggarna tvungna att svedjebränna vissa områden för att få bete åt djuren och odlingsbar jord för försörjningen. Oftast brändes stora arealer, därför att det inte fanns något brandvärn som kunde begränsa eldens framfart. Naturen själv har även genom åsknedslag antänt skog sommartid, och mycket stora områden har eldhärjats. Vi känner till de stora "brännorna" där spåren härav funnits kvar i långa tider. Det är på dessa områden man i dag har de bästa bestånden.

I svensk skogsavverkning har säkerligen många försyndelser gjorts. Det är först under de senaste 30 åren som man i nämnvärd utsträckning vidtagit återväxtarbeten sedan man kalavverkat skog. I dag är ambitionerna större vad beträffar återväxten. Jag tycker dock att kraven på återväxtåtgärder borde vara större. Kalytornas storlek och utläggning måste avpassas till vad som ur återväxtskyndpunkt och arbetsförhållanden är mest fördelaktigt. Koncentration av ett företags avverkningar till exempelvis en kommun i taget är ur denna synpunkt inte tillfredsställande. Skogsarbetarnas sysselsättningsmöjligheter försämras också vid restriktioner mot sådana avverkningsmetoder.

Det går inte att höja skogsarbetarnas lön lika snabbt vid kalhyggesförbud som annars. Skogsarbetarna har sedan början av 1960-talet fått en bra inkomstutveckling. Vi låg då på det relativa värdet 86 av industri-genomsnittet mot i dag 111–112. Kräv ökade och bättre insatser för återväxtarbeten än vad som nu stipuleras! Därigenom kan vi öka vårt skogskapital ytterligare och även exportera mera.

Därmed är jag inne på nödvändigheten av ökade insatser på skogs-vårdande åtgärder.

Under en stor del av 1950-talet samt under hela 1960-talet har andelen slutavverkning av den totala avverkningsarealen ökat. Trenden består fortfarande. Detta gäller praktiskt taget hela landet och samtliga ägarkategorier. Vissa toppar i utvecklingen kan visserligen skyllas på stormfällningarna, men även utan dessa naturkatastrofer skulle trenden ha varit i det närmaste lika stark.

Skogsbrukets företrädare anser att detta förhållande – ökad andel slutavverkningar – i stor utsträckning kan förklaras av den vikande lönsamheten på grund av lågkonjunktur, skärpt konkurrens på världsmarknaden etc. Detta tvingar, säger man, skogsägarna att uppsöka virkesrika, välbelägna delar av sin skog för att där genom slutavverkning få så pass låga utdrivningskostnader att acceptabla rotnetton kan erhållas. Man erkänner också oförbehållsamt att vårt moderna, högmekaniserade skogsbruk ännu inte är speciellt välutvecklat i dessa avseenden annat än just i fråga om slutavverkning. Beståndsvårdande gallringar kan inte ännu på lång sikt utföras annat än via de gamla arbetsdryga – dagsverkskrävande – metoderna.

Skogsbruket har således under 10–15 års tid av kostnadsskäl alltmer sökt undvika klenvirkessortimenten från gallringsskogarna. Under samma tid har även brännvedssortimenten praktiskt taget upphört att ha någon marknad. Detta senare förhållande drabbar skötseln av de yngre gallringsskogarna och även en stor del av röjningsskogarna. Där gav tidigare bl. a. inslaget av grövre lövskog ett visst ekonomiskt utbyte för markägaren.

Detta om orsaker. Nu till dagsläget.

Utän att förtydliga genom att göra några närmare analyser av tillståndet i våra skogar vågar jag påstå, att det i dag finns dels ett stort behov av kontinuerliga reproduktionsåtgärder på de kraftigt ökande slutavverkningsarealerna, dels ett sedan åtskilliga år ackumulerat behov av gallring och röjning i våra yngre skogar.

De röjnings- och gallringsskogar som här avses är de som skall börja försörja vår industri med råvara om kanske 25–50 år, och då med lätthanterlig råvara, dvs. relativt grova dimensioner. Sådan kan inte levereras från oröjda och ogallrade bestånd.

Återväxt- och röjningsarbeten brukar benämnas skogsvårdsåtgärder. Skogsvårdsåtgärderna är ur sysselsättningssynpunkt intressanta. De redovisar nämligen inte samma mekaniseringsmöjligheter under den närmaste tioårsperioden som andra delar av skogsarbetet. Detta gäller i synnerhet röjningarna. Vi har här således samma förhållande som för de beståndsvårdande gallringarna.

Till sist ett exempel. Om det eftersläpande röjningsbehovet inom

industriområdena I–III, dvs. Norrland inklusive Dalarna samt Västmanlands, Uppsala och Stockholms län, skulle inhämtas inom den närmaste 20-årsperioden, krävs att ca 260 000 hektar röjs per år. I dag röjs kanske högst 120 000 à 130 000 hektar inom denna region. En ökning upp till det beräknade behovet innebär i klartext att i huvudsak den norrländska glesbygden tillförs en kvarts miljon nya dagsverken årligen. Lägg därtill sedan vad det skulle innebära om även de yngre gallringsskogarna utnyttjas på motsvarande sätt. Då får tvivelsutan den nämnda siffran flerdubblas.

Det måste således vara mycket angeläget dels ur sysselsättningssynpunkt, dels ur skogsvårdande synpunkter att samhället med all kraft satsar på dessa eftersläpande skogsvårdsåtgärder – givetvis under förutsättning att samma intresse visas från skogsägarnas sida. Virkesbehovet ökar för varje år som går, och vi har framför allt i Norrlands inland en skriande brist på arbetstillfällen. Läget är nu sådant att samhället inte har råd att skjuta på dessa satsningar. En kraftig satsning nu tryggar råvaruförsörjningen i framtiden.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Herr talman! I den allmänpolitiska debatten är jordbrukspolitiken nästan alltid en aktuell fråga. Jordbruket och priserna på livsmedel, jordbruket och miljön, jordbruket och EEC är frågor som ständigt debatteras.

Jordbruksbefolkningens situation i dag är ingalunda den bästa. I en tid av stark inflation har jordbruket alltid svårt att följa med i prisutvecklingen. Härtill kommer den snedvridning av produktionen som uppstått delvis på grund av den förda jordbrukspolitiken. Alltför länge nonchalrades mjölkproducenternas berättigade krav på prisförbättringar, och först när en krissituation hotade var man beredd att vidta åtgärder. Men produktionsomläggningen var ett faktum. Kreatursstocken hade minskat väsentligt. Vallarna hade plöjts upp, och där odlas i dag inte vad vi behöver, proteinrika grödor, utan spannmål.

Denna utveckling har skapat problem med ett stort spannmålsöverskott och brist på proteinrikt foder. Här borde det vara ett stort intresse för samhället att ännu mer satsa på forskning och försök för att få fram odlingsvärda proteinrika växter. Men även en utökad sockerbetsodling skulle medverka till en bättre balans i produktionen. I många år odlades i vårt land en sockerbetsareal av mellan 50 000 och 55 000 hektar. I det nu gällande internationella sockeravtalet begränsas den svenska odlingsarealen till 40 000 hektar.

Prisutvecklingen för socker på den s. k. världsmarknaden har starkt förändrats under de senaste åren, och i dag är prisnivån på vad som kallas världsmarknaden nära nog densamma som för svenskproducerat socker. Experternas uppfattning är att denna förändring blir bestående, och alla skäl talar för att den svenska sockerbetsodlingen bör omfatta minst den areal som odlades i många år, nämligen 50 000 à 55 000 hektar. Vi har från centern tagit upp denna fråga i motioner, och vi hoppas att man när avtalet snart löper ut verkligen vidtar de åtgärder som är möjliga för att åstadkomma ett sådant resultat.

Ser man vidare på jordbruket och jordbrukspolitiken, så kommer också frågan upp om struktur- och rationaliseringspolitiken. Struktur-rationaliseringen är nödvändig, därom är väl alla överens. Men frågan är nu om vi i dag handlar rätt i den rationaliseringspolitik som bedrivs. Från centrerna sida har med bestämdhet hävdats att målsättningen bör vara att skapa bärkraftiga familj jordbruk och att denna rationalisering kan och bör ske genom en successiv uppbyggnad av sådana. Mycket tyder på att man i dag är mer intresserad av att sammanlägga icke bärkraftiga jordbruk med redan fullt bärkraftiga än av den successiva uppbyggnad som enligt vår uppfattning är den riktiga. Vi ser också exempel på sammanläggningar av fullt bärkraftiga jordbruk, en utveckling som inte står i överensstämmelse med vår syn på rationaliseringspolitiken. Rationaliseringspolitikens målsättning måste vara att bibehålla bärkraftiga familj jordbruk som enskilda enheter och att av de icke bärkraftiga genom sammanslagning åstadkomma en successiv uppbyggnad av familj jordbruk.

En förutsättning för jordbrukets framtid är att dess utövare erhåller en lika behandling i skattehänseende som näringslivet i övrigt. Först i år får jordbruket en likvärdig företagsbeskattning, vilken är nödvändig för näringsens utveckling, samt lika behandling beträffande bidrag till vatten- och luftvård. Fullt likvärdigt är inte det sistnämnda. Det för tillfället höjda bidraget för vattenvård inom näringslivet utgår inte till jordbruket. Detta är beklagligt. Förmodligen är det en kvarleva av den gamla inställningen att man kan behandla jordbruket på ett annat sätt än näringslivet i övrigt.

Också beträffande den fysiska beskattningen är det nödvändigt att jordbrukarna får vidgade möjligheter till likvärdiga beskattningsregler. Kvarhållandet av sambeskattnings av jordbrukare och andra företagare, där båda makarna arbetar i det egna företaget, är en uppenbar orättvisa, och vi väntar på att man skall vidtaga åtgärder så att här kan uppnås en likställighet med andra gruppers beskattning.

Sambandet mellan jordbrukets roll i svenskt näringsliv och livsmedelspriserna bidrager starkt till att jordbruket alltid finns med i den aktuella politiska debatten. Alldeles speciellt under de senaste månaderna har jordbruksprisedebatten varit livlig. I det avtal för jordbruksprissättningen som nu gäller ingår en regel om justering av priserna – den s. k. indexregleringen – varje halvår. Denna indexbundna reglering beror i hög grad på kostnadsutvecklingen i vårt land. Med den ständigt pågående inflationen och med den berättigade satsning som gjorts för att höja läglönegruppens ställning är det naturligt att också livsmedelspriserna har kommit att stiga. Ingen anser väl ändå att de som arbetar inom jordbruk och livsmedelsindustri skall ha en lägre standard än andra. Det är väl ingen som kan ha en sådan målsättning.

Det är därför ofrånkomligt att också livsmedlen följer med i den allmänna prisstegringen. Men samtidigt som detta sker tar staten hem allt större belopp i mervärdesskatt på livsmedel. Vi har från centern motionerat om en utredning angående en differentierad mervärdesskatt eller något annat sätt att ta bort momsens fördyrande inverkan på livsmedel.

På den begäran har socialdemokraterna sagt nej, men vad regeringen föreslagit i anledning av prisstoppet ger i stort sett samma resultat som en viss avlyftning av mervärdeskatten skulle ha gjort. Den prisförbättring som jordbruket enligt gällande avtal är berättigat till slår därför inte igenom i konsumentpriserna utan skall tillskjutas från statskassan. Beklagligt nog talar man ofta i massmedia om subventioner åt jordbruket. Faktum är att det denna gång är konsumenterna som slipper en prishöjning, och därför är det fel att tala om subventioner åt jordbruket.

Jordbruket får vad gällande avtal berättigar till, och regeringen har ansett att dessa medel inte skall tas ut genom en prishöjning utan i stället betalas direkt från statskassan. Och eftersom förslaget i praktiken leder till ett resultat som är så likt vad vi i motioner begärt skall utredas, nämligen differentiering av mervärdeskatten eller på annat ta bort mervärdeskattens fördyrande inverkan på livsmedel, så har vi biträtt förslaget.

Riksdagen skall i morgon åtminstone delvis ta ställning till hur kostnaderna för prisstoppet skall täckas. Jag vill bestämt säga att det är felaktigt att tala om öronmärkta pengar. Frågan berör visserligen finansieringen av kostnaderna för prisstoppet, men främst gäller frågan: Skall vi öka budgetunderskottet eller inte? Vi har inte den uppdelningen av statens inkomster att man kan tala om att de och de pengarna skall gå till ett alldeles speciellt ändamål. Enligt min uppfattning är budgetunderskottet redan oroväckande stort, och därför har jag accepterat att man med nya inkomster täcker in denna kostnad och därmed undviker att ytterligare öka budgetunderskottet.

Jag vill slå fast att det är felaktigt att tala om subventioner åt jordbruket. Jordbruksavtalet är ett avtal liknande de avtal som gäller för andra grupper i vårt samhälle. Ingen har velat svika avtalets innebörd — hur betalningen skall ske är en bedömningsfråga som inte har med subventioner att göra.

Till sist några ord också om jordbruket och bebyggelseutvecklingen. Inte minst under det senaste året har regionalpolitiken varit föremål för debatt. Därvid har också frågan om åkermarkens användning kommit att diskuteras. Trots riksdagens positiva uttalande om att god åkerjord i möjligaste mån skall undantas från bebyggelse fortsätter våra planerare att föreslå utbyggnad på vår allra bästa åkermark. Den regionplan som i dagarna har presenterats av Sydvästra Skånes kommunalförbund skapar oro och innebär föga hänsyn till riksdagens uttalande om bevarandet av god jordbruksjord. När man ser förslaget om bandstaden från Trelleborg i söder över Malmö, Staffanstorp och Lund upp till Kävlinge blir man minst sagt förvånad över likheten med kartan över den bästa åkermarken i vårt land. Det kan inte vara rimligt att på ett sådant sätt ta bort detta område från livsmedelsproduktionen, ett område med de allra bästa produktionsbetingelserna. Inte inom någon annan del av näringslivet undanröjer man företag med de bästa produktionsbetingelserna. Och det är orimligt att på detta sätt nonchalera de värdefulla naturtillgångar som god åkermark utgör.

Det är därför angeläget att länsstyrelserna i sitt planeringsarbete mer än hittills respekterar riksdagens uttalande och vidtar de åtgärder som är

möjliga för att behålla god åkermark för livsmedelsproduktionen också i framtiden.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Persson i Heden (c).

Herr ELMSTEDT (c):

Herr talman! En allmänpolitisk debatt som den här gör förvisso skäl för sitt namn; det är väl inte mycket som rör sig i tiden som hittills inte har ventilerats. Rubriken på det avsnitt som vi nu är inne på är Jordbruks- och miljöfrågor, trafikfrågor m. m., och jag tänker göra några reflexioner kring frågor som hänger samman närmast med miljön.

De senaste åren har präglats av en reaktion mot koncentration i allmänhet men främst inom områden som på nära håll berör den enskilde individen. Det kan gälla boendeförhållanden och det kan gälla förhållanden inom skolan och dess organisatoriska funktion, för att ta två mycket viktiga sektorer där debatten i dag kanske är mer intensiv än på andra områden.

Det intresse som i dag visas för utflyttning till områden som för några år sedan var relativt ointressanta för ett stort flertal kan och bör inte nonchaleras vare sig av dem som har huvudansvaret för planeringsfrågor av olika slag eller av dem som är satta att besluta över kreditväsendets befogenheter. De uppfattningar som enskilda och mindre grupper med olika metoder ger uttryck för måste ha sin grund i någonting. Man kan inte göra det så enkelt för sig att man med en axelryckning noterar dessa som jippon och tokigheter, även om det många gånger kan ligga nära till hands. Men då ser man det alltför ytligt.

Bakom dessa yttringar och handlingssätt finns ofta en verklig oro för den utveckling som många skönjer och som, om den får gå vidare, kommer att medföra en fortsatt koncentration med alla de påfrestningar på individen som följer. Jag medger gärna att det i dag trots allt går att finna en något mera positiv inställning till kravet på en decentralisering hos en hel del både s. k. beslutsfattare och andra, och det är naturligtvis bra. Men det återstår mycket innan vi får förhållanden som ger människorna i de olika regionerna någorlunda likvärdiga möjligheter i vad avser t. ex. arbete, bostadsform och utbildning. Någon millimeterrättvisa är det väl ingen som begär – man begär ju inte det omöjliga – men därifrån till nuläget är steget långt. Det kan gälla regioner emellan men också inom regioner.

Med ett överseende leende noterar många i dag den s. k. gröna vägen. Naturligtvis finns det människor som i överdriven optimism och fjärran från verkligheten tror sig kunna leva på frisk luft och fågelsång. Det är emellertid en verklig felsyn när myndighetspersoner på skilda nivåer tar dessa människors handlingssätt till intäkt för att döma ut denna förändring i synsätt. Det visar att man inte har förstått vad det hela innebär. Det rör sig ju om en djupt förankrad reaktion mot en allt hårdare centralisering och exploatering.

Det räcker med att åka genom någon av våra större städer för att man skall förstå människornas reaktion, sådan den tagit sig uttryck under

senare år. Den ökade efterfrågan på egnahemstomter, ofta ute i mindre orter, talar exempelvis ett ganska tydligt språk.

Frågan är i vilken grad beslutsfattarna är beredda att tillmötesgå de krav som reses och som blir allt starkare. Här kommer den politiska viljeinriktningen in i bilden. Hur mycken hänsyn skall tas till de krav på en annorlunda miljö som höjs och som grundas på egna upplevelser och erfarenheter?

För att tillmötesgå dessa krav krävs en ordentlig satsning med decentraliseringsfilosofin som drivfjäder – i vad avser både ekonomi och beslutsprocess.

För något år sedan togs här i riksdagen ett beslut om utlokalisering av en del statliga verk, och det finns ett förslag om en andra etapp. Naturligtvis har denna sektor tillåtits svälla ut alldeles för mycket, och uppbyggnaden av nya avdelningar har skett här i Stockholm, fastän detta lika gärna – och hellre – kunde ha gjorts på andra platser i landet. Det finns, trots att ett beslut är taget och utredningsförslag till ytterligare ett beslut föreligger, län som är helt lämnade utanför. Jag anser detta anmärkningsvärt inte minst därför att utlokaliseringen, enligt delegationen som lagt förslaget, är ett led i regionalpolitiken. Det län som jag företräder, Blekinge län, är för att ta ett exempel ställt utanför, trots att tusentals statliga tjänster har tagits från länet under 1950- och 1960-talen genom förändringar bl. a. inom försvarsorganisationen.

Enligt min mening borde för framtiden en annan väg beträdas, som skulle ha en helt annan effekt och varigenom man skulle få en decentralisering också av beslutsfunktionerna: en minskning av den centrala ledningens omfattning, ut med beslut och därmed också tjänster till länen. Principen måste vara att allt som det rimligen går att besluta om i kommunerna skall beslutas där och allt som kan beslutas på länsnivå skall beslutas där. Med en sådan princip får man en riktig och rättvis avvägning av utlokaliseringen till respektive län.

Varje län skulle på så sätt kunna tillföras aktiviteter som skulle få en positiv inverkan på olika områden. Större utrymme skulle ges för bedömningar med ledning av lokala och regionala förhållanden. Koncentrationstendensen skulle kunna minska, och önskan att motverka alltför stora enheter borde vara lättare att tillmötesgå. Varje län skulle få en bättre egen kraft som vore till stor nytta för utvecklingen i de olika regionerna.

Som jag nämnde pågår i dag på skolans område en intensiv debatt om lämpligheten av stora respektive mindre enheter. Den debatten förs naturligtvis inte utan anledning. Befolkningskoncentrationen har tvingat fram stora skolenheter, och nya problem har uppstått. Passivitet, anonymitet, aggressivitet, som ibland tar sig allvarliga uttryck, skolk och besvärlig studiemiljö är företeelser som tillhör skolans vardag. Detta inger stora bekymmer. Vi har en obligatorisk skola på nio år. Det är förvisso naturligt – det bör vi ha klart för oss – att vi därför får räkna med nya och svårare problem än vi hade anledning till när skolplikten endast var sju år. Mycket av det som i dag händer inom skolan hände tidigare utanför denna och uppmärksammades kanske inte i samma utsträckning. Vad som krävs är att man ger skolan ett innehåll som fångar

ungdomarnas intresse och som gör vistelsen där så meningsfull som möjligt. De elever vilkas läggning är åt de praktiska områdena har i dag anledning att känna sig missgynnade. Detta tänker jag emellertid inte utveckla vidare vid det här tillfället.

Vad som därutöver bör observeras är det faktum att samtidigt som vi genomfört den nioåriga grundskolan och dessutom gjort den mera teoretiskt inriktad har centraliseringen till allt större enheter skett. Detta är högst olyckligt. Enligt en samstämd mening hos dem som är satta att ansvara för skolans funktionerande har de stora enheterna en klart negativ inverkan på skolmiljön. Det är så mycket allvarligare som det ju ändå är i skolan som mycket av grunden läggs för individens vidare väg genom livet.

För att vi skall få möjligheter att slippa en allvarlig koncentration måste det bli en annan syn på inte endast skolorganisationen utan också det som är direkt avgörande för denna, nämligen bostadslokaliseringen. Även om det i hög grad gäller en kommunal angelägenhet är det åtskilligt som grundas på beslut, fattade av riksdagen. Inte minst nu när kommunsammanläggningarna står inför sin fullbordning bör det vara ett observandum att det runt om i landet finns massor av skolor som, om inte elevunderlaget förstärks inom några få år, står inför hotet om nedläggning. Följden blir då en fortsatt centralisering inte endast av högstadiet utan också av de lägre stadierna. Det är mot den bakgrunden hög tid att handla. Tillhandahållande av byggnadsplaner ute i de mindre tätorterna är en angelägenhet av stora mått.

Intresset för att bosätta sig i områden som ligger utanför s. k. hälsovårdstättort ökar mer och mer. Önskan att förvärva och rusta upp äldre bostadsfastigheter, ofta strukturrationaliserade jordbruksfastigheter, blir mer och mer påtaglig. I dessa fall är emellertid kreditbestämmelserna ett hinder. Det går inte att på rimliga villkor få låna till förvärv av bostadsfastigheter i dessa områden. Det upplevs inom en del kreditinstitut som en stor brist att bestämmelserna här lägger hinder i vägen. Det är mycket att vinna, inte minst miljömässigt, på en ändring härvidlag.

Först och främst skulle de som så önskade få bosätta sig i dessa områden. Vidare skulle detta bli ett aktivt inslag i landskapsbilden, och det skulle utgöra ett i många fall värdefullt tillskott i bygden, där underlaget för service av olika slag är i verkligt behov av förstärkning. Det är viktigt att det ges möjligheter att uppföra bostäder i anslutning till befintlig jordbruksbebyggelse. Detta bör vara en normal bebyggelseutveckling. Riksdagen uttalade i höstas att en sådan bebyggelse är fördelaktig ur många synpunkter. Det gäller nu att denna inställning ger utslag i form av positiva beslut i planfrågor runt om i landet. Jag erinrar åter om vikande elevunderlag i många bygdeskolor vilka för endast några år sedan var centralskolor i de då verksamma kommunerna. Det gäller också för de nya stora kommunerna att utnyttja de investeringar som för inte så länge sedan gjorts i delkommunerna och som ingalunda är till fullo utnyttjade.

Avsaknaden av valmöjligheter är ofta orsaken till många av de reaktioner som förekommer mot i demokratisk ordning fattade beslut. Det ligger nämligen något mycket allvarligt i ett ständigt upprepanande av

att grupper av människor sätter sig över sådana beslut. Det förhållandet måste rättas till, och då är det viktigt att börja i rätt ända. Enligt den uppfattning som jag och hela centern företräder rymmer decentraliseringsidén åtskilliga lösningar av det här problemet.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord om ett ekologiskt ansvarigt samhälle.

Naturen bildar ett invecklat, självreglerande, självgående system med solen som energikälla. Alla varelser är beroende av att helheten fungerar, och den är en följd av det naturgivna samspelet genom de olika näringskedjorna, den ekologiska balansen. Naturens kretslopp är slutet och kan bestå så länge solen består. Djuren och växterna förbrukar inga råvaror, de bara brukar dem för en tid och låter dem sedan gå tillbaka in i kretsloppet. Begreppet avfall existerar inte i naturen.

Människan är en del av naturen. Vi är lika beroende som andra varelser av luft, vatten och mat. Men människan har en unik förmåga att gå utöver de naturgivna sammanhangen på gott eller ont, mot allt högre vishet och glädje eller mot fördärvet. Just nu tycks vi styra snabbt och effektivt mot fördärvet. Tanklöst och genom att glömma helheten har människan brutit naturens kretslopp och rubbat den ekologiska balansen. Jordens tillgångar är ändliga. När vi förbrukar naturtillgångar i stället för att bruka dem och föra dem tillbaka in i kretsloppet innebär det att naturtillgångarna förr eller senare tar slut eller rättare sagt förs över i en form där vi inte har glädje av dem. När vi belastar ekosystemen mer än de tål bryter de samman.

Detta har skett förr i mindre skala i mänsklighetens historia och har inneburit lokala katastrofer. Den utarmade naturen och öknarna runt Medelhavet är ett verk av människor. Nu ger den tekniska utvecklingen oss möjligheter att skapa katastrofer av en helt annan dimension. En motsvarande tanklöshet i våra dagar hotar allt liv på jorden.

Ett kortsiktigt ekonomiskt tänkande styr oss fel. Vi behandlar tankekonstruktioner som om de vore verkligheten. Vissa ekonomiska teorier tillåtes tvinga in oss i en utveckling som i sin förlängning leder till naturens sammanbrott. Bristen på helhetssyn och det faktum att ekonomiska delsystem tillåtes vältra över kostnaderna på samhället och framtiden gör att man väljer biologiskt och mänskligt påfrestande metoder i stället för att tillfredsställa människans behov inom de ramar naturen ställer upp. Vi överger metoder inom jord- och skogsbruk som passar väl in i den ekologiska balansen och ersätter dem med en teknik som bryter naturens kretslopp och utarmar ekosystemen. Industrin framställer nya ämnen som inte passar in i naturen. De bryts inte ned automatiskt utan vandrar i näringskedjorna. Koncentrationen av människor och djur är alltid påfrestande. Energikrävande teknik och livssätt ökar belastningen.

Jorden har under årmiljoner utvecklats långsamt efter naturlagarna. En successiv anpassning har inträtt till förändringar som rubbat balansen. Människan kommer in med sin hektiska förändringstakt och sina omätliga krav. Det är risk att naturen inte hinner med. I det långa loppet

måste människan finna en biologisk balans mellan sina behov och naturens förmåga att långsiktigt tillfredsställa dem. Vi får bara leva av röntan, inte töra på det naturkapital som skall bevaras intakt till kommande generationer.

Det är viktigt att vi har denna insikt och målsättning klar för oss och styr in allt vårt handlande mot den, även om vi inte kan vänta oss abrupta kursändringar.

Det är helt missvisande att hävda att det ekologiskt ansvariga samhället skulle utmärkas av stillastående och stagnation. Vi måste hitta på nya lösningar och vi behöver i hög grad teknikernas uppfinningsförmåga, men den måste riktas in mot ekologiskt sunda metoder. Ekologi måste bli baskunskap på alla skolstadiet. Detta skulle också föra med sig att studierna upplevdes mer meningsfulla i sig själva. Motivationen ökade och en del av orsakerna till den förlamande apati som lärare och elever nu ofta klagar över skulle kanske undanröjas. Man skulle äntligen börja ta itu med verkligheten.

De lagar vi stiftar måste bygga på en ekologisk grundsyn. Vi får i vår tillfälle att låta denna grundsyn präglade vårt ställningstagande till åtskilliga lagförslag som regeringen har aviserat, t. ex. ändringen av miljöskyddslagen och bestämmelserna om skogsbeskattningen samt lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Särskilt demoraliserande blir det om vi stiftar lagar för att komma till rätta med hotet mot naturen utan en grundinsikt om hur naturen fungerar. Det är då risk att vi kräver fel offer av människorna i miljövårdens namn. Det finns exempel på det. Renhållningslagen bygger t. ex. på en utredning, där talet om "kvittblivning av avfall" visar att man har ringa förståelse för vikten av att återföra tillgångar till naturens kretslopp, om de inte kan återbrukas. När nu kommunerna tvingar människor att lämna sitt "avfall" till central förbränning kan man ibland ha åstadkommit en sämre lösning, ekologiskt sett, än när människorna tar hand om sitt skräp och avfall själva.

Det är också risk för att hela vår fysiska riksplanering hamnar fel, när utgångspunkten visar att man inte har förstått den grundläggande biologiska verklighet som vi måste basera all användning av mark och vatten på. Man betraktar naturvård som något som främst är bra för fritidsintressen, något som vi får ta hänsyn till om vi har råd. Ekonomiska krav kommer i konflikt med det rörliga friluftslivet, säger man. Det är en skev problemställning. Om vi inte bygger upp vår ekonomi på ett miljöriktigt sätt, så rycker vi undan grunden för fortsatt ekonomisk verksamhet över huvud taget. Utan frisk luft, rent vatten och fruktbar jord kan varken människor, djur eller växter leva.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! I senaste numret av tidskriften Ord och Bild finns både i ord och bild skildrat hur rälsen rivs upp vid nedlagda järnvägslinjer och det därmed definitivt bekräftas att vad som förut varit livaktiga kommunikationsådror i de berörda bygderna nu slutgiltigt har skattat åt förgängelsen. De på sitt sätt dramatiska bilderna berättar om en epok som för bygdens invånare är svunnen, denna att ha en järnvägsförbindelse med anknytning till centralare delar av landet, en järnvägsförbindelse som

när den kom till innebar stimulans och blomstring för bygden. Som ett led i diskussionerna om järnvägarnas roll frågas nu ofta: Har denna utveckling varit nödvändig? Måste det inte bli stopp på nedläggningarna av bandelar? Dessa frågor upptar en betydande plats i den kritik som riktas mot den rådande trafikpolitiken.

Hans Alfredsson fällde i sin privata hatkampanj emot SJ i Dagens Nyheter ett yttrande som jag tycker att det finns alla skäl att understryka. Han sade: "Jag vet att man hela tiden hänvisar till något riksdagsbeslut att SJ måste *bära sig*. Varför? Om riksdagen har beslutat något som är galet, så får riksdagen besluta om."

SJ:s sätt att sköta sitt fögderi lockar ju ofta till upprörda insändare på tidningssidorna. Men jag tror det är nödvändigt att slå fast att orsaken till att utvecklingen vid SJ har blivit den vi upplever egentligen är att söka, inte hos SJ:s ansvariga utan hos Sveriges riksdag. Bannedläggningarna, de höga biljettpreiserna, indragna tåg, allt har sin bakgrund i kravet på företagsekonomisk lönsamhet. Man kan kritisera SJ:s åtgärder i olika avseenden, och kritiken är ofta befogad. Men för att få till stånd en verklig förändring, även av SJ:s göranden och låtanden, är det nödvändigt att åstadkomma en annan trafikpolitik. Om riksdagen har beslutat något som är galet, för att uttrycka sig som Hans Alfredsson, så måste det rättas till. Vi måste få en trafikpolitik som tar hänsyn till andra faktorer än de rent företagsekonomiska.

Vi har från vänsterpartiet kommunisternas sida kritiserat den nuvarande trafikpolitiken och det beslut som ligger bakom densamma från det detta beslut fattades år 1963. Vi har krävt en ny utredning för att utarbeta nya riktlinjer för trafikpolitiken, riktlinjer som utgår från samhällsekonomiska bedömningar. När man bedömer trafikgrenars eller trafikföretags lönsamhet – och detta gäller naturligtvis också enskilda trafikprojekt – så räcker det inte med att ta hänsyn till företagets kostnader och intäkter. Negativa effekter i form av trafikolyckor, förstörelse av miljö osv. måste på något sätt värderas och räknas in på kostnadssidan. De innebär ju kostnader för samhället. När det gäller inkomstsidan är det självklart att positiva verkningar i form av minskat antal trafikolyckor och mindre miljöförstörelse också måste värderas och tas med i bedömningen. Det är möjligt att sådana beräkningar är svåra att göra, men de är nödvändiga om samhällsekonomiska bedömningar skall kunna åstadkommas.

Vi menar också att den målsättning för trafikpolitiken som finns uttryckt i 1963 års beslut är alltför diffust formulerad. Den behöver konkretiseras. Vi måste få klart för oss vad vi i trafikpolitiskt hänseende eftersträvar för olika landsändar och sedan använda de kommunikationsmedel som utifrån de samhällsekonomiska bedömningarna är mest ändamålsenliga för att uppnå dessa mål. Detta förutsätter emellertid en planmässig samordning och styrning av trafikpolitiska åtgärder som inte inryms i 1963 års trafikpolitiska beslut.

Kravet på en ändrad trafikpolitik har vuxit sig allt starkare och tvingat regeringen att komma med s. k. trafikpolitiska utspel. Vad vi finner speciellt glädjande därvidlag är att dessa i viss grad riktats mot 1963 års trafikpolitik; kommunikationsministern har själv använt uttrycket att

den överlevt sig själv. I direktiven till den trafikpolitiska utredning som tillsatts tas väsentliga inslag i 1963 års beslut upp till omvärdering. Även om man nu inte vill ta steget fullt ut och riva upp beslutet, framstår det som troligt att resultatet i långa stycken ändå blir en brytning med den nuvarande trafikpolitiken.

Opinionen i vårt land börjar nu i allt större utsträckning uppmärksamma de negativa effekterna av bilismens stormande utveckling. Vi bevittnar detta varje dag. Över tusentalet dödade i trafiken varje år, hundratusentals mer eller mindre svårt skadade, trängsel- och avgasproblem i tätorterna, en ökad asfaltering av landet medverkar främst till detta. Och en fortsatt ökning av bilismen förutses: i de av trafikplaneringsutredningen framlagda prognoserna för 1970-talet förutsägs en stark ökning i totala mått, både av lastbilarnas godstransportarbete och av personbilismen. Särskilt den tunga trafiken kommer att öka starkt på vägarna.

Den ökande bilismen har inte bara fått konsekvenser i form av trafikolyckor och inverkan på miljön – den har också i sitt släptåg en försämring av kollektivtrafiken, som blivit ett verkligt allvarligt problem. Den spårbundna trafikens möjligheter har minskats i stora delar av landet, allteftersom investeringarna i bilar och vägar ökat. På något håll har det slutat med den bild som jag inledningsvis tecknade, alltså uppriven räls. Nu tycks det finnas en stark opinion för att järnvägarna måste ges möjligheter att få en större andel av det ökade transportarbetet. I direktiven för den trafikpolitiska utredningen förutsättes också att detta skall bli fallet.

Vi har för vår del i årets trafikpolitiska motion upprepat vårt tidigare krav på utarbetande av ett program för överförande av tung trafik från landsväg till järnväg, ett förslag som vi anser nu ytterligare har aktualiserats och borde utgöra ett komplement till den nya utredningens arbete. Förutsätter man att SJ skall kunna tillföras mera tung trafik bör SJ givetvis också ges medel att investera bl. a. i rullande materiel, där det finns en viss eftersläpning. Vi har även föreslagit ett ökat anslag för detta ändamål.

De höga biljettpriser som SJ av företagsekonomiska skäl upprätthåller har utan tvivel varit ett hinder i vägen för att ge SJ en större andel av persontrafiken. Visserligen har SJ hänvisat till att genomförda försök med kraftigt nedsatta biljettpriser inte gett företaget ökade inkomster, men man har ändå inte förnekat att företaget därigenom ofta tillförts ett ökat antal resande. Detta visar enligt min mening på en av bristerna i det nuvarande tänkandet på trafikpolitikens område. Det faktum att man fått flera resenärer och därmed troligtvis avlastat landsvägen trafik kan inte redovisas som någon vinst, vilket borde vara fallet.

Nu förutsätts det i den trafikpolitiska utredningens direktiv att SJ:s taxekonstruktion skall tas upp till granskning och att utredningen skall pröva i vad mån konstruktionen av SJ:s taxor i olika hänseenden är den rätta för att SJ på ett samhällsekonomiskt riktigt sätt skall kunna fullgöra sin andel i trafikarbetet. Denna fråga har angetts ha hög prioritet. Med tanke på att ökade priser på SJ får högst ogynnsamma konsekvenser, både för resandefrekvensen och också ur den synpunkten att det blir allt

svårare för vanliga människor att begagna sig av SJ:s tjänster, har vi i vår motion föreslagit att inga prishöjningar får ske vid SJ i avvaktan på trafikutredningens ställningstagande i taxefrågan.

Kollektivtrafiken i övrigt måste också förbättras. Ett ökat utrymme för kollektivtrafik för också med sig en minskning av olycksfallsriskerna. Det har åberopats statistik som säger att det är tio gånger farligare att använda privat, icke reguljärt trafikmedel än allmänna reguljära trafikmedel. Inom något län håller man på att bilda länsbolag för bedrivande av kollektivtrafik. Jag vet inte i vilken mån liknande projekt diskuteras i kollektivtrafikutredningen eller kommer att uppmärksammas genom den regionala trafikplaneringen, men sådana åtgärder måste ändå anses vara ytterst ändamålsenliga när det gäller att få till stånd samordnad kollektivtrafik över ett helt län. Den skulle också kunna medföra ökade möjligheter att införa 50-kort eller liknande för resor inom vissa områden. Sådana bolag, där landsting och kommuner har ett dominerande eller i varje fall stort inflytande skulle kunna vara alternativ till och motverka strävanden som t. ex. tagit sig uttryck i det planerade expressbussbolag vars start har aviserats för en tid sedan. Risk finns att detta bolag kommer att inrikta sig på konkurrens med SJ på företrädesvis lönsamma sträckor och därmed också försämra SJ:s möjligheter.

En tillfredsställande transportförsörjning – för att använda det uttryck som finns i 1963 års beslut – förutsätter givetvis hänsynstaganden till målsättningar på regionalpolitikens område. För att landets olika delar skall kunna få en positiv utveckling, en utveckling som verkligen möjliggör för glesbygden att överleva, fordras det en väl utbyggd transportapparat. Detta underströks redan av 1971 års riksdag som uttryckte saken så: "De trafikpolitiska åtgärderna bör ske i nära kontakt med samhällsplaneringen i stort och samordnas med lokaliserings- och regionalpolitiken. En förutsättning vid planeringen måste vara att försörjningen av kollektiv trafik hålls på en tillfredsställande nivå. Stor försiktighet måste därför iaktas när det gäller järnvägsnedläggelser."

Det finns beträffande järnvägarna skäl att understryka det som då uttalades och att detta tillsammans med uttalanden som gjordes när den regionala trafikplaneringen igångsattes har fattats på det sättet att inga nedläggningar skulle ske under tiden denna planering pågår.

Om det finns anledning att med hänsyn till miljösynpunkter, buller, luftföroreningar m. m. begränsa bilismen inom tätorterna genom skapandet av bilfria zoner etc. får man nog anlägga en mera positiv syn på bilismen som faktor i glesbygden. Det råder inget tvivel om att vid lösandet av glesbygdens kommunikationsproblem har bilen oerhört stor betydelse. Den har betytt mycket för brytandet av människors isolering i utpräglade glesbygder. Likaså måste ju bilens betydelse för godstransportarbetet speciellt beaktas där inga alternativa transportmedel finns. Detta förhållande kan man inte komma ifrån när det gäller uttagande av bilismens kostnadsansvar. Särskilt gäller detta lastbilstrafiken. Min uppfattning är att det i en sådan situation kan bli aktuellt med speciella lättnader för bilismen i glesbygden.

Beträffande godstransportarbetet innehar sjöfarten en betydelsefull roll, och den kommer enligt prognoserna att öka under 1970-talet. Ur

perspektivet att landsvägarna bör avlastas är en sådan utveckling bra. Många av de miljöproblem som landtransporterna skapar kan därigenom elimineras. Från regionalpolitisk synpunkt kan utvecklandet av sjötransporter vara positivt. Särskilt gäller detta givetvis Norrland, där ökade investeringar i fartygs- och isbrytarverksamhet kan få högst gynnsamma regionalpolitiska följder.

Herr talman! Det är glädjande att det finns en opinion för en ändring av trafikpolitiken. Det är också glädjande att man nu har börjat diskutera och genomföra åtgärder för att i någon mån motverka bilismens ansvällning. Detsamma gäller givetvis diskussionen om förbättringar av kollektivtrafiken. Mycket återstår emellertid innan en ny syn på vår trafikpolitik trängt igenom, men den är på väg. Den trafikpolitik som drastiskt tecknad utmärks av upprivna järnvägsspår å ena sidan och anhopningen av bilar i våra städer och tätorter å andra sidan får inte bli signifikativ för den kommande utvecklingen.

Fröken ANDERSON i Lerum (s):

Herr talman! Även jag tänker ägna några minuter åt vissa trafikproblem, kanske ur en litet mera begränsad synvinkel än den senaste talarens.

Samfärdseln är en mycket viktig del av vårt samhällsliv. Vägar, broar och båtleder är alla avsedda att göra det möjligt för människorna att få kontakt med varandra och med omvärlden. De är också nödvändiga för transporter av varor och förnödenheter mellan olika landsändar och produktionsområden.

Diskussionen kring våra kommunikationer har varit livlig de senaste åren. Detta är helt naturligt. Nedläggningen av en järnvägslinje eller indragningen av buss- och tågförbindelser kan ju betyda att en bygd isoleras och att möjligheterna till kontakt med yttvärlden försämras i hög grad.

Liksom allt annat är givetvis bibehållandet och utbyggnaden av våra kommunikationer en fråga som måste bedömas från ekonomiska synpunkter. Dessa kan dock enligt min uppfattning aldrig få bli helt avgörande. Människorna och deras berättigade krav på service måste vägas in i bedömningen.

Så sker också i många fall. Stödet till icke lönsamma järnvägslinjer, i årets statsverksproposition upptaget till 380 miljoner kronor, transportstödet, försöken att lösa glesbygdens kommunikationsproblem osv. är uttryck för hur stor vikt man från statsmakternas sida lägger vid att underlätta människors kontaktmöjligheter. Sedan kan man ha olika uppfattningar om storleken av och inriktningen på stödåtgärderna, men det är inte min avsikt att i detta sammanhang ge mig in på de problemen.

Anslagen till byggande och underhåll av våra vägar hör till de ämnen som brukar väcka mycken debatt – fullt naturligt eftersom numera så stor del av både person- och godstrafik sker på vägarna. Kraven på att komma fram snabbt, den ökade bilismen, de allt fler tunga transporterna och dessutom kravet på trafiksäkerhet medverkar till att väggkostnaderna blir en tung post i budgeten. Alla önskar vi väl att mer pengar skulle kunna ställas till förfogande för en förbättring av vägnätet.

Från denna talarstol har redan tidigare förts på tal Älvsborgs län och de brister som vi även där, trots stora insatser, dras med. Vi har ett mycket stort antal vägar som inte motsvarar dagens krav. Jag skall inte ge mig in på att närmare presentera dessa, men jag skulle vilja komma med en synpunkt som jag anser ha mycket stor betydelse i sammanhanget.

När det gäller sjukvården — jag tänker nu i första hand på den slutna vården — går man som på så många andra områden in för att rationalisera. Allt fler specialiteter och behandlingsmetoder koncentreras till centrallasaretten. I fråga om t. ex. förlossningsvården planerar man på många håll att lägga ner BB-avdelningarna vid de mindre lasaretten och centralisera vården till större enheter. För min del tror jag att man på sikt kommer att vinna både medicinskt och ekonomiskt på en centralisering, om den planeras väl och genomförs i en takt som resurserna medger, men olägenheten är att det blir långa sjuktransporter, och det är där som vägfrågorna kommer in i bilden. Innan vi går in för att centralisera sjukvården ute i bygderna måste vi ha ett vägnät som medger snabba och säkra transporter av sjuka människor.

Parentetiskt skulle jag vilja komma med en mycket lekmanamässig fundering. När nu våra vägar är så hårt ansträngda, och när vi vet att det kostar så många sköna miljoner att hålla dem i stånd, kan det då vara försvarbart att upplåta allmänna vägar till biltävlingar, t. ex. någonting som heter "Värmland runt", som gick av stapeln för några veckor sedan? Dessa tävlingar måste ju innebära ett stort slitage på vägarna samtidigt som de medför olycksfallsrisker. Finns det för övrigt — det är fortfarande en lekmanamässig fundering — någon vettig anledning att ha tävlingar av detta slag på våra vägar?

I statsverkspropositionen finns också några rader om den planerade nya flygplatsen i Göteborgsregionen, närmare bestämt i Härryda. Tillkomsten av denna flygplats såsom en ersättning för den sedan länge urvuxna och dessutom illa belägna Torslanda flygplats måste hälsas med tillfredsställelse av de många som i olika sammanhang anlitar flyg. Planeringen har pågått ganska länge nu, och flera alternativ till lokalisering har prövats. Sedan man enats om Härryda såsom den ur många synpunkter mest lämpliga platsen har man gått över till detaljplanering. Diskussionen kring denna har bl. a. kommit att röra sig om placeringen av landningsbanorna. Man planerar två sådana i nord-sydlig riktning och med ett inbördes avstånd av 1 600 meter. Tanken är att en av banorna — den västra, som skall bli huvudbana — skall byggas först och kunna tas i bruk 1977. Den östra banan skall byggas i en senare etapp; preliminärt ligger detta 10–15 år framåt i tiden.

Under den diskussion som pågått alltsedan flygplatsen började diskuteras har givetvis bullerproblemen varit föremål för stor uppmärksamhet, inte minst i de bygder som kommer att ligga direkt under den s. k. bullermattan. I ett tidigare skede av planeringen skulle sålunda stora delar av Lerums kommun, områden som dels redan är av tätbebyggelsekaraktär, dels planeras för sådan, komma att utsättas för bullerstörningar av icke acceptabel nivå. Genom vissa ändringar i landningsbanornas riktning har man nu sökt eliminera detta.

I stället kommer, enligt det senaste förslaget, bullermattan att läggas

tungt över ett samhälle i kommunens östra hörn vid namn Tollered. Man räknar med en ljudnivå på 77 decibel och 150–200 inflygningar per dygn. Även delar av Gråbo samhälle med affärscentrum och högstadieskola kommer att beröras. I Tollered bor f. n. 600–700 människor. Viss utbyggnad planeras, och enligt generalplanen för Lerums kommun förutses ett invånarantal på cirka 3 000 omkring år 2 000. Ännu vet man inte om det blir möjligt att förverkliga dessa planer.

Även från kulturhistorisk synpunkt är det viktigt att detta lilla samhälle får vara kvar och utvecklas. Vi har här enligt landsantikvarien ”en av landets mest välbevarade industrihistoriska miljöer där man fortfarande kan studera förhållandena under industrialismens genombrott i Sverige”. Hela denna bygd har f. ö. ett mycket stort kulturhistoriskt värde. Inom området finns t. ex. Nääs slott, vars äldsta delar är från 1700-talet, där finns en rad byggnader och miljöer som det enligt sakkunnigas uppfattning är ett riksintresse att bevara. Man kan inte helt se bort ifrån dessa förhållanden.

Ändå vill jag påstå, att det är människorna och deras berättigade krav på en dräglig livsmiljö som måste väga allra tyngst när man skall bedöma den här frågan. Från experthåll gör man gällande att det är tekniskt möjligt att väsentligt minska bullret över nämnda områden genom att vrida landningsbanan ytterligare åt öster. Man anser också, att ett ianspråktagande av båda landningsbanorna redan från början skulle ha en gynnsam effekt. Vissa andra åtgärder har även diskuterats. Personligen saknar jag möjlighet att bedöma dessa tekniska faktorer.

Däremot hävdar jag mycket bestämt att, innan man definitivt fastställer utbyggnadsplanen för Härryda storflygplats, vilket enligt statsverkspropositionen skall ske under innevarande år, man noggrant prövar alla möjligheter för att de människor som bor inom den s. k. bullerzonen inte skall behöva utsättas för skadeverkningar och kanske tvingas lämna sina hem och sin bygd.

Herr talman! Jag är medveten om att jag har tagit upp ett lokalt, relativt begränsat problem, men hela vårt land består ju av små lokala enheter. Även om dessa till yttinnehåll och invånarantal inte är så stora eller så märkvärdiga, tycker jag nog att man i varje fall är skyldig att ta en viss hänsyn även till dem och deras problem.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Jag skall också beröra några trafikpolitiska frågor i den här allmänpolitiska debatten.

De trafikpolitiska frågorna tillhör de mest diskuterade – om inte i remissdebatten så i andra sammanhang – och det har sin självfallna förklaring. Transportväsendet är ju en del av vårt samhällssystem, och goda kommunikationer är en förutsättning för samhällets utveckling och för de enskilda människornas välförbättring.

Centern arbetar för att en ändamålsenlig trafikförsörjning kommer till stånd i landets alla delar. Tyvärr kan sägas att i nuläget är trafikförsörjningen allt annat än tillfredsställande. Det är flera talare här i dag som har framfört samma uppfattning. Alltsedan 1950-talet har betydande järnvägsnedläggelser ägt rum. Likaså har indragningar av busslinjer varit

påtagliga. För den billösa befolkningen har försämringen av den kollektiva trafiken varit ganska markant, i all synnerhet för människor på landsbygden och de mindre orterna.

Den pågående regionala trafikplaneringen, som skall vara avklarad i oktober nästa år, alltså 1974, fyller utan tvekan en viktig uppgift. Jag förutsätter att enskilda människor och organisationer så långt som möjligt får tillfälle att ute på de lokala planen och på de regionala planen framlägga synpunkter.

Likaså vill jag understryka angelägenheten av att god kontakt hålls med kommunerna. Det gäller nämligen att upprätta trafikplaner i landets olika delar så att den kollektiva trafiken på ett vettigt sätt kan betjäna näringsliv och enskilda människor.

Målsättningen måste vara att den långväga trafiken, såväl person- som godstransporterna, sker på järnväg. Detta är såväl personalekonomiskt som miljömässigt riktigt. Men busslinjenätet måste komplettera järnvägarna. Här torde det vara nödvändigt att nya busslinjer upprättas.

Kollektiv trafik skall finnas i sådan utsträckning att de människor som av en eller annan anledning inte har bil ändå får möjligheter att ta sig fram och att resa.

Jag vill i det här sammanhanget tillägga att glesbygdens taxi väl kan inrangeras i den allmänna trafikförsörjningen, som ett utmärkt komplement.

Målsättningen skall sålunda vara att tillfredsställande trafikförsörjning kan upprätthållas i landets alla delar. Men kostnaderna härför får inte övervältras på de enskilda kommunerna. Dessa kostnader måste i solidaritetens intresse betalas av statsmedel. Jag förutsätter att detta också beaktas vid utarbetandet av den aviserade propositionen.

Bilismen har utvecklats med väldig kraft under efterkrigstiden. I de stora tätorterna har detta blivit ett svärbemästrat miljö- och köproblem. Men man kan aldrig komma ifrån att bilen är en nödvändighet för trafikförsörjningen, speciellt för landsbygdens invånare. Bilen har för många blivit en nödvändighet för uppehållet. Jag tänker i detta fall på de många pendlarna som dagligen reser tre till fyra mil och mer från bostadsort till arbetsplats. Många människor kan tack vare bilen bo kvar i sin gamla boendeort ute på landsbygden i en miljö av stort värde i synnerhet för barnfamiljer. Jag är angelägen att i sammanhanget säga att statsmakterna också måste vara försiktiga med att påtvinga dessa människor alltför höga pålagor, som på olika sätt fördyrar pendlarnas resekostnader.

Vägenslagen har under en följd av år legat ganska stilla. På grund av medelsbrist har vägnätet slitits ned mycket hårt. Man kan påstå att en inte ringa del av vägkapitalet härigenom har förbrukats. Enligt mitt sätt att bedöma är det att handla illa med de allmänna resurserna. Regeringen och til syvende og sidst riksdagen måste skärpa sig och gå in för en kraftig satsning på vägnätets upprustning och på nyinvesteringar. Centern har för innevarande budgetår begärt 50 miljoner kronor till ändamålet och i samma partimotion för nästa budgetår ytterligare 100 miljoner kronor utöver regeringens äskanden. Dessutom föreslås anslagsökningar för underhåll av enskilda vägar.

Visst är det ekonomiska läget här i landet ansträngt med en underbalansering av budgeten med över 5 miljarder kronor, men det går ändå inte att komma ifrån att miljardbelopp av bil- och drivmedelsskatt samt skatt vid bilförsäljning går direkt in i budgetregleringsfonden, pengar som annars kunde använts till ändamål som de tidigare var avsedda för, nämligen till vägarnas underhåll och byggnad. Det är sålunda ett faktum att bilarna i dagens Sverige finansierar en del andra statliga utgifter som inte kan sammankopplas med trafiken på vägarna.

I detta sammanhang vill jag hemställa att kommunikationsministern — han är visserligen inte närvarande under debatten, men jag föreställer mig att det går fram ändå — måtte överväga möjligheten att låta den del av bilskattemedlen som i nuläget överföres till regleringsfonden minskas så att i stället huvudparten av bilskattemedlen kan användas till upprustning av vägar och därmed jämförbara utgifter. Därmed skulle man så långt sig göra låter återgå till den gamla ordningen, så att de pengar som inflyter i form av bilskattemedel av olika slag användes till vägarnas upprustning.

Jag vill också stryka under vikten av en god trafikmiljö för åstadkommande av säker trafik på våra vägar. Måhända beror det på fostran av trafikanterna, upplysning och propaganda — de svåra trafikolyckorna, dödsfallen på våra vägar, har ändock minskat under det gångna året, trots biltäthetens ökning. Det är en glädjande företeelse, och vi hoppas innerligt att utvecklingen får fortsätta i samma riktning.

Herr talman! Jag har här endast summariskt talat om trafikpolitikens olika aspekter. Det blir säkerligen anledning att återkomma mera detaljerat i samband med behandlingen av huvudtiteln och av enskilda motioner.

Jag vill till sist som en sammanfattning, vilken klart stryker under vad jag har sagt, återge några av punkterna i centerns trafikpolitiska program:

Alla människor skall, oberoende av bostadsort, ålder, fysiska resurser och ekonomisk ställning, ha tillfredsställande transportmöjligheter.

Trafikpolitiken skall användas som ett medel i regional- och lokaliseringspolitiken för att uppnå en positiv befolknings- och näringslivsutveckling i alla regioner i landet.

Trafikpolitiken måste inriktas på att snabbt upprusta kommunikationerna i områden där trafikförsörjningen är otillfredsställande.

Kostnader för glesbygdens trafikförsörjning som inte täcks genom rimliga avgifter skall betalas via statsbudgeten.

Långväga godstransporter bör i så stor utsträckning som möjligt företas med järnväg så att landsvägsnätet kan avlastas.

Tätorternas centrala delar bör så långt möjligt befrias från biltrafik.

På landsbygden måste bilen betraktas som nödvändig i trafikförsörjningen.

En rättvis fördelning av väganlagen mellan alla regioner skall eftersträvas.

Överförande av statliga väghållningskostnader på kommunerna måste undvikas.

Detta är några av punkterna i centerns trafikpolitiska program, som vi handlar och arbetar efter och som jag förutsätter att vi får möjligheter att genomföra. Det är en nödvändighet för en riktig och väl avpassad trafikförsörjning i vårt land.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Det händer ofta att man i olika landsändar är uppretad på den centrala administrationen i Stockholm. Någon gång är säkert denna ilska överdriven och beskyllningarna mot riksmyndigheterna orättvisa. De har också sina knappa ramar och instruktioner att följa.

Ibland undrar man dock om inte vissa myndigheter gör allt för att reta upp medborgarna. Sedan ganska lång tid tillbaka gäller detta statens järnvägar. Med sömngångaraktig säkerhet har detta verk lyckats dra på sig en allmän ovilja. Man måste säga att denna ovilja till stor del är självförvållad. Smidighet och lyhördhet för behoven hos de vanliga människorna och i olika landsändar tycks lysa med sin frånvaro.

Det är för mig naturligt att i detta sammanhang utgå från det län som jag representerar i riksdagen, Jönköpings län. Där får vi en vacker dag läsa i tidningarna att den viktiga järnvägen Nässjö-Jönköping-Falköping hotas av nedläggning på persontrafiksidan, om inte SJ-chefen Lars Peterson får som han vill. Detta skulle innebära att en så pass stor kommun, tillika residensstad, som Jönköping med över 100 000 invånare, inte längre skulle ha tillgång till persontrafik på järnvägen.

Nu visade det sig att det inte var så farligt med denna järnvägsnedläggelse, men SJ-ledningen hade lyckats skrämma upp både kommunalmän och vanliga medborgare innan kommunikationsministern i riksdagen kunde lugna de berörda med beskedet att någon nedläggning inte var aktuell. Vem är egentligen betjänt av drastiska utspel av detta slag?

Knappt har denna incident gått förbi förrän det är dags för nästa SJ-framstöt. Då är det dags att flytta vissa aktiviteter på elektroyggnads sidan från Nässjö, en stad som redan drabbats hårt av statlig utlokalisering. I början på 1960-talet hade Nässjö ca 1 400 anställda vid SJ. Nu rör det sig om ca 1 000. Ingen har väl något emot att SJ rationaliserar, men måste rationaliseringarna drabba samma ort så hårt gång på gång? Jag förbigår här de former som tillkännagivanden och dylikt skett i för de anställda, även om detta också skulle kunna ge stoff till en hel del kritiska anmärkningar gentemot SJ.

Herr talman! Det talas mycket om regional balans i dessa dagar. Nässjö kommun har sannerligen inte fått känna av detta utan i stället under 1960-talet fått uppleva hur den ena statliga aktiviteten efter den andra har försvunnit med många sysselsättningstillfällen i sällskap. Ytterligare järnvägsnedläggelser som berör kommunen har det också talats om de närmaste åren, varför det är naturligt att Nässjös invånare känner en viss oro för framtiden.

Detta gäller så mycket mera som kommunen eftersatts också på vägsidan. Mellan Nässjö och Jönköping går den s. k. väg 31, som utgör en viktig pulsåder i Jönköpings läns öst-västliga kommunikationer. Denna väg är emellertid i dåligt skick. Den är så pass krokig att man endast på ett par ställen kan företa omkörning, vilket inte är tillfredsställande när det gäller en så pass viktig väg med en längd av 4,5 mil. Resultatet har dess värre blivit att en hel del olyckor förekommer. Med kuslig precision har det under en följd av år förekommit en dödsolycka, många andra olyckor inte att förglömma.

Det är självklart att sådana förhållanden på vägsidan upprör och oroar

många. Krav framförs ständigt, inte minst till oss riksdagsmän, på att denna väg äntligen skall byggas om. Men vad blir svaret? Jo, enligt nuvarande planer kan vi räkna med att den nya vägen står färdig om ca 10 år! Resurserna till vägbyggande i Jönköpings län är så pass knappa att länsstyrelsen har sagt ifrån att det krävs ytterligare 7 miljoner kronor under perioden 1973–1977 för att klara av de mest akuta behoven. Inom denna ram har man ändå inte fått med väg 31, som är såväl hårt trafikerad som långsam och olycksdrabbad.

Visst satsas det en hel del på vägar här i landet, men resurserna räcker inte särskilt långt, oftast inte till mera än att underhålla vad som redan är byggt och ibland t. o. m. knappt det. Några få exempel kan belysa detta vad beträffar Jönköpings län. 1960 var vägnätets längd avseende vägar där kronan är väghållare 4 383 km. 1972 var siffran 4 584 km. Ökningen på dessa 12 år var alltså bara 201 km. Vägar och gator där kommunen är väghållare hade år 1960 en längd av 686 km, år 1972 blott 9 km längre, dvs. 695 km. Vad slutligen gäller enskilda vägar med underhållsbidrag uppgick dessa år 1960 till 3 654 km och år 1972 till 4 458 km. Här hade alltså en ökning skett med 804 km under perioden.

Som framgår av dessa siffror är dock när det gäller de helt offentliga vägarna ökningen av vägnätet ytterst blygsam må så vara att kvaliteten på vägarna naturligtvis har förbättrats avsevärt på sina håll.

Herr talman! Jag har velat nämna dessa fakta om kommunikationerna i Jönköpings län, därför att här finns avsevärda brister där statsmakterna har ett särskilt ansvar. Detta ansvar gäller självfallet hela vårt land, men jag har funnit det vara på sin plats att i all korthet skildra några av de svårigheter som gäller för Jönköpings län. Ansvaret för att någonting sker ligger på staten och samhället, som måste se till att talet om regional balans verkligen ges ett innehåll också för de människor som t. ex. drabbats av de många statliga utlokaliseringarna i Nässjö eller de bristfälliga kommunikationerna i länet. Detta har haft många negativa effekter för exempelvis skogsnäringen i området, som för sin existens är beroende av goda vägar för sina tunga transporter.

Herr HÅKANSSON (c):

Herr talman! I 1973 års kommunikationshuvudtitel anmäles under punkten Det internationella samarbetet att vid ett svensk-danskt trafikministermöte i november 1972 har uttalats att svenska regeringen är beredd att ensam ta ansvaret för finansieringen och byggandet av en vägförbindelse mellan Malmö och Köpenhamn. Detta erbjudande har senare, vid sammankomst i december, besvarats med att man från dansk sida är beredd till konkreta överläggningar om en svensk-dansk överenskommelse på grundval av det svenska erbjudandet.

Det svenska erbjudandet innefattar fast förbindelse över Öresund mellan Malmö och Köpenhamn och är oberoende av byggande av storflygplats på Saltholm. Projektet skulle närmast gälla en sexfilig motorvägsförbindelse – hög bro Limhamn–Saltholm, tunnel Saltholm–Amager. Kostnaden för förbindelsen kan – inklusive räntor under byggnadstiden – uppskattas till ca 1 200 miljoner svenska kronor i 1971 års prisläge.

Frågan om en fast förbindelse över Öresund har varit föremål för intresse vid olika tillfällen. Redan år 1886 ansökte ett franskt banksyndikat om koncession på en järnvägsförbindelse mellan Danmark och Sverige. Avsikten var att projektet skulle genomföras som tunnel mellan Helsingör och Helsingborg, och det skulle utgöra ett led i en större plan med ett intereuropeiskt järnvägsnät. Men ansökan avslogs av båda ländernas regeringar under hänvisning till bl. a. att de danska och svenska statsbanorna förhandlade om att öppna färjetrafik för järnväg över Sundet.

Således fanns för snart 90 år sedan intresse för att bygga en fast förbindelse mellan de båda länderna, för främjande av trafiken. Därefter har andra förslag vid olika tillfällen lagts fram. Men mera allvarligt var det först vid Nordiska rådets session i Köpenhamn i februari 1953, där rådet behandlade frågan om en fast förbindelse över Öresund och antog en rekommendation, ställd till de svenska och danska regeringarna, med förslag att utreda frågan.

Efter gemensamma överläggningar 1954 framhöll regeringarna i ett uttalande "att en fast Öresundsförbindelse framstod som önskvärd såväl ur allmän nordisk synpunkt, som ur ren kommunikationssynpunkt". Man beslöt också att tillsätta vardera en delegation, som gemensamt skulle utreda förutsättningarna för anordnande av en fast förbindelse mellan Sverige och Danmark över Öresund.

I och med detta fördes frågan framåt. De utsedda, som fick benämningen Öresundsdelegationerna, avlämnade 1962 betänkandet Öresundsförbindelserna.

1964 beslöts om ytterligare utredning, och därför utsågs de s. k. Öresundsgrupperna, som erhöll uppgift att överse det av delegationerna lämnade betänkandet. Deras arbete presenterades i det år 1967 lämnade betänkandet Fasta förbindelser över Öresund, översyn av Öresundsdelegationernas betänkande.

Det utförda utredningsarbetet, som omspannar en tidsperiod av 13 år, omfattar ett rikligt material, vilket måste vara ett gott underlag och fortfarande ha aktualitet för frågans vidare behandling. Utredningen startade med olika förslag till sträckningar. Men det slutliga förslaget kom att innefatta en linje Helsingborg–Helsingör och en linje Malmö–Köpenhamn med olika alternativ: bro eller tunnel, med järnväg och väg i olika kombinationer.

Sjöfarten över Öresund har ökat mycket kraftigt och överstigit uppgjorda prognoser. Vid en översikt över denna trafikutveckling under en tjuogoårsperiod finner man att den totala persontrafiken som var 4,9 miljoner 1952 har ökat till 26,5 miljoner 1972. Och fordonstrafiken som utgjorde 170 000 bilar år 1952 har ökat till 1 495 000 bilar år 1972.

Av persontrafiken 1972 passerade 15 miljoner Helsingborg, 2,9 miljoner Landskrona och ca 9 miljoner Malmö.

Även beträffande fordonstrafiken ligger Helsingborg främst med 1 015 000, Landskrona 125 000 och Malmö 355 000 fordon. Omkring 70 procent av trafiken går sålunda via Helsingborg–Helsingör. Utredningarna, som gjort olika bedömningar inför framtiden, anför bl. a. att även om ökningstakten avtar stiger ändå trafikströmmen ytterligare. Vid

fortsatt färjedrift kommer dessutom betydande investeringar i färjor och färjelägen att krävas.

Vidare framhålls att en fortsatt ökning av färjetrafiken tvärs över Sundet mot den längsgående trafiken kommer att medföra ökad risk för kollisioner.

Anläggande av en fast förbindelse skulle förebygga detta. Det skulle också innebära en väsentligt större kapacitet i förhållande till färjetrafik. Väntetid och extrema köbildningar torde helt kunna elimineras. Vid en fast järnvägsförbindelse skulle tidsödande växling bli onödig.

Den ekonomiska sidan skulle ordnas genom att de fasta förbindelserna skulle vara belagda med avgifter och därmed självfinansierande. Avgifterna skulle i stort sett svara mot färjebiljettkostnaden med avdrag för körningskostnaden.

Utredningarna föreslår på sikt byggande av två fasta förbindelser, en HH- och en MK-linje omfattande vägförbindelser i båda lägena och i minst ett läge järnvägsförbindelse. De menar att detta skulle vara den bästa lösningen för trafiken över Sundet.

Men övergång till en fast förbindelse kommer att innebära betydande förändringar mot nuvarande färjetrafik. Och vad kommer dessa förändringar att få för regionala och miljömässiga konsekvenser?

Näringslivets strukturförändring har inneburit en omfattande koncentration till vissa områden. Detta har medfört stora åtföljande påtvingade befolkningsomflyttningar. En sådan koncentration har skett till Öresundsområdet och särskilt till Malmö-Lundregionen, som blivit ett centrum med dragningskraft på hela södra Sverige.

I den allmänna diskussionen har olika meningar framkommit om vilken förbindelse som borde färdigställas först. Den svenska regeringen har, som jag nämnt tidigare, tagit ställning till förmån för MK-linjen – ett ställningstagande som främst är till fördel för den lokala trafiken. Men som jag också tidigare påvisat går en betydligt större del av både person- och godstrafiken över Helsingborg–Helsingör än över Malmö–Köpenhamn. Därmed är det klart att den förstnämnda vägen är av betydligt större intresse från rikstrafikens synpunkt.

Vid bedömningar av lokaliseringsfrågan måste hänsyn tas till allmänpolitiska aspekter. Malmö-Köpenhamnsområdet har varit och är mycket expansivt. Vi har all anledning att för Sveriges vidkommande dämpa befolkningstillväxten i storstadsområdena. Detta gäller då bl. a. Malmö-Lundregionen. I stället skall möjligheter skapas för en positiv utveckling av bosättning och näringsliv i övriga Skåne och i andra delar av södra Sverige.

Den planerade MK-bron kan genom påverkan på de ekonomiska krafterna komma att stimulera tillväxten i Malmöregionen. Om man är medveten om detta och beredd att vidtaga nödvändiga regionalpolitiska motåtgärder skall bron dock inte behöva få sådana konsekvenser.

Den svenska utlandstrafiken söderut är av mycket betydande omfattning, och man har allt skäl att räkna med att den ökar. För att få en god fördelning av trafikströmmen och bebyggelsens lokalisering finns det anledning att fatta beslut vid samma tillfälle om att bygga både förbindelsen Malmö – Köpenhamn och förbindelsen Helsingborg – Helsing-

ör, nära följda på varandra.

Förbindelsen Helsingborg--Helsingör bör byggas med både landsvägs- och järnvägsförbindelser. Det är ett väsentligt led i trafikpolitiken att transportera så mycket som möjligt av det långväga godset på järnväg. Mot denna bakgrund måste det vara nödvändigt att en fast förbindelse med Danmark förses också med järnvägsspår.

Vidare bör HH-förbindelsen byggas först. Detta är en naturlig följd av att huvuddelen av trafiken går den vägen och att denna förbindelse i långt större utsträckning kommer till nytta för trafiken från större delen av Sverige och dessutom från Norge och Finland, medan Malmö-Köpenhamnsförbindelsen förutom den lokala trafiken kommer att huvudsakligen betjäna trafiken från en del av Skåne samt sydöstra Götaland.

I detta anförande instämde herr Torwald (c).

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde.

§ 2 Kammaren åtskildes kl. 23.52.

In fidem
BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert